

1577
N° 1926 (R.T.) / 3/2 894

GEORGE C. MATEESCU

DIVORȚUL

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BUCURESCI
—
IMPRIMERIA STATULUI
—
1893

FACULTATEA DE DREPT DIN BUCURESCI

DIVORȚUL

TESĂ PENTRU LICENȚĂ

BCU Cluj / Central University Library Cluj
DE

GEORGE C. MATEESCU

Susținută la .....

BUCURESCI
—
IMPRIMERIA STATULUI
—
1893

Președintele juriului examinator

CONSTANTIN G. DISSESCU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

JURIUL { G. DANIELOPOL
C. MANOLESCU-RĂMNICEANU
G. G. TOCILESCU
I. NEGRUTZI

Secretar, GR. CERNESCU.

Părinților mei

IUBIRE, RESPECT ȘI IMENSA RECUNOSCINȚĂ.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Profesorilor mei

DEOSEBITĂ CONSIDERAȚIUNE.

D^{-LUI} MIHAIL C. DEȘLIU

Secretarul general al Ministerului de Interne

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Inaltă considerațiune și recunoștință.

D-luî N. D. NEDELCU

Directorul administraţiei judeţene şi comunale
din Ministerul de Interne

şi

D-luî BCU Cluj (Central University Library Cluj) CONSTANTIN CHRISTESCU

Primul Grefier al Inaltei curţi de casaţie

MULTUMIRI.

Prietenului George Bănică

PRIETENIE.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DIVORTUL

INTRODUCERE

Numai trebuințele și pasiunile au fost și sunt cauzele modificătoare instituțiilor și virtuților omenesci, cari sunt cu atât mai dese și mai imperioase cu cât ele stau mai în strinsă legătură cu relațiunile existenței zilnice a omului. Cultura, în mersul civilisator, e forță creatoare în infinit a acestor trebuințe și pasiuni; fatal, și căsătoria, această instituțiune pentru a cărei sancțiune 'i se atribue și caracterul divinității, — taină, — n'a putut scăpa de modificarea reclamată de pasiunile sau trebuințele omenesci.

Maî înainte ănsă de a precisa dacă modificarea căsătoriei, prin nevoita instituțiune a divorțului, merită o atențiune deosebită, să lăsăm câte-va spirite eminente, cari multă vreme au fost și sunt chiar și astăzi agitate, de această chestiune, să vorbească :

Așa Bonald, în opera sa *„Du divorce au XIX siècle»*, dice: „În copilăria societăților disolubilitatea căsătoriei este tolerabilă, ea poate chiar să favorizeze înmulțirea unui popor în nascere, dar la etatea de pubertate a popórelor a permite disolubilitatea căsătoriei este a comanda desoluțiunea ei.

Montesquieu emite următoarea opiniune, față cu cei cari nu incuviințază divorțul: »Tocmai ca cei tirani cari, pentru a chinui și mai bine pe victimele lor, îi légă vii de câte un cadavru«.

Că divorțul este nerespectarea condițiunilor unui contract, pe timp nelimitat, reese din următoarele observări făcute de Léon Renault, raportorul asupra legii divorțului în camera francesă:

»Promisiunile ambelor părți, pe credință de ajutor și de asistență, cari formaū esența chiar a contractului, n'aū fost observate de unul din soți sau de amândouă.«

»Femeea, în locul protecțiunei cerute, n'a dobândit de cât insulte și părăsire, bărbatul, care avea drept la supunere, s'a găsit în fața unei revolte; credința a desertat din partea bărbatului sau a femeii; respectul și iubirea, care dă căsătoriei demnitatea, plăcerea și puterea, s'aū stins în inima soților; disprețul și ura, forțe justificate, le-aū înlocuit; lucrurile aū fost împinse până în acel punct, în cât a trebuit să se permită bărbatului și femeii să facă a înceta acea comunitate de masă și de pat, care era semnul exterior al unirei strinse a inimilor lor, a spiritului și voinței lor.«

»Ce mai rămâne dar, din acea unire conjugală de care art. 212, 213 și 214 din codul Napoleon ¹⁾ ne-aū dat o idee atât de mare și o definițiune atât de nobilă?

»Adevărul este în mărturisirea că însoțirea nu mai există atunci când caracterele sale principale sunt distruse.«

»Logica constă în a da ambilor soți dreptul de a fi stăpâni pe ei, când legăturile cari îi unesc aū fost sdrobite de fapt.«

»Interesul social te împedică de a ridica soților

¹⁾ Art. 194, 195 și 196 cod. civ. român.

separați dreptul de a trăi legitim, în condițiunile pe cari natura omenescă le arată, le impune și poruncesce să le dai puterea de a îndrepta, într'o măsură óre-care, rēul pe care desordinea primei lor uniri 'l-a făcut Statului.“

„Justificarea divorțului este că stinge sau distruge pasiunile cari 'l-au făcut fatal; că liberéză pe soțul nevinovat, căruia este neuman a' interdice sentimentele cele mai legitime, că nu dá soțului vinovat de cât o pedépsă, care, chiar din cauza obiectului, nu póte de cât să se întórcă în paguba societăței și a moralei; că suprimă acea dilemă înspăimēntătoare care se pune soților separați de corp; a călca în picioare decența publică, sau a jertfi în ei tóte instinctele omenirei, în sfirșit că face pe cei mai bunți dintre aceia a căror însoțire a fost disolvată, să devie omuciđi dacá nu cu fapta cel puțin cu dorința sau gândul.“

Naquet ¹⁾ în privința legilor cari nu admit divorțul dice: „In ziua în care căsătoria nu mai subsistă de cât din cauza textelor de lege cari se opun la ruperea ei, în fapt se póte dice că este fórté aprópe de a fi ruptă. Și aci este locul a ne întreba dacá libertatea introdusă în familie n'ar fi o garanție de ordine în loc să fie un element de disoluțiune iar mai departe se exprimă ast-fel:

„Libertatea cea mai nemărginită nu este o pedică la credință, statornicia și fericirea domestică ci adesea este chiar unul din elementele sale principale. Dovada experimentală despre acésta sunt o mulțime de uniri libere cari, cu tótă severitatea bună, față cu ele, dau adese-orí căsătoriilor regulate exemple pe cari acestea le-ar putea urma, fără să deróge.“

¹⁾ Le divorce II-ème ed. Paris 1881 pag. 49.

»De câte ori, adăcgă Naquet, nu se vede acolo unde divorțul nu există, soți cu caractere incompatibile să ajungă între ei ura și excesele cele mai de plâns, pe când recăsătorii fie-care cu câte o persoană mai potrivită caracterului lor, forméză și unul și altul o pereche unită și fericită.«

»In numele unui pretins interes general și in realitate contrariu interesului, Statul intervine în existența unui óre-care număr dintre noi, pentru a înăbuși sentimentele cele mai nobile și in același timp cele mai poruncitoare ale naturii omenesci.«

»Îi opriți de a iubi legal, de a'și întemeia o familie legitimă, ei vor iubi nelegal și 'și vor forma o familie adulterină.«

»... Bărbatul divorțat, femeia divorțată cari pot aspira la onorurile căsătoriei se păzesc cu îngrijire de greșalele ce 'i-ar putea face nedemni de ea.«

»Bărbatul și femeia separați, cari nu pot spera de cât o unire ilicită, au mai puțin scrupul și cum spre a stabili o legătură ilegală ca și una legitimă, trebuesc duoé persoane, fie-care din ei caută complimentul ce doresc acolo unde pot să'l găsească in căsătoriile unite ce'l încongiórá și unde va aduce desordine.«

Față însă de copiii eșiți dintr'o căsătorie ce devine imposibilă, iată cum se exprimă Treilhard : ¹⁾ «Fără îndoială, divorțul sau separațiunea forméđă in viața copiilor o epocă funestă, dar nu actul divorțului sau al separațiunei produce acest rău, ci privelisceea aceluí rebel intestin între soții cari au făcut aceste acte să devină necesarii. Cel puțin soții divorțați au încă dreptul d'a inspira prin persoană lor un respect și sentimente ce se pot legitima printr'o nouă căsătorie și nu vor perde speranța d'a

¹⁾ Unul din redactorii codului Napoleon in expunerea de motive asupra titlului IV din cod. civ. frances.

șterge printr'o unire mai fericită fatalele impresiuni ale primei căsătorii. Acésta este cea mai norocită situațiune pentru copii, afecțiunea părinților se susține mai sigur în cazul unei uniuni legitime de cât cu desordinele unei legături ilicite, de care soții se pot scăpa atât de dificil când nu mai au dreptul a pretinde la onorurile ce se cuvine căsătoriei. Dar se ȳdice, legea vede tot-d'a-una cu defavóre căsătoria a doua. Nu voiŃ examina dacá acéstá defavóre este fundatá pe argumente fárá replicá, sau dacá din contrá, într'o mulțime de ocasiuni o a doua căsătorie nu este pentru copii un act de mare iubire, observ numai cá aci nu este vorba de o soție, cáreia mórtea 'i-a rápit pe protectorul și amicul sėu și a cáreia inimá pliná de primele sale simțiminte, respinge cu amáráciune ori-ce idee de o afecțiune nouá. Aci este vorba de soții a cárorá discordie a izbucnit și ale cároró suvenire sunt pline de amáráciune. Adevératul interes al copiilor este de a vedea pe autorii ȳdilelor lor fericiti, demni de stimá și de respect, iar nu de a'i vedea isolați, triști, încercând un gol nesuferit sau curmând acéstá lipsá prin plăceri cari nu sunt fárá amáráciune, pentru cá nu sunt nici o datá fárá remușcare.»

Nu e tot de o asemenea páreré Jules Simon când ȳdice: «Uitați cá căsătoria pe care voiți s'o sfárámați prin divorț a dat nascere la copii și cestiunea acéstá a copiilor dominá tot, deslégá tot; párinții cari au copii nu mai tráesc pentru dēnșii, ci pentru copii lor, mama care are doi bárbati, are două generații de copii; cum voiți sá'si mai pótá indeplini datoriile sale de mamá și de soție?»

Cum trebuie sá ne pronunțám fáță cu asemenea argumentári, cáci pe cât de multá dreptate 'i-am da lui Bonald și lui Jules Simon tot atáta trebuie sá dăm și lui Montesquieu, Naquet și celor-alți cari sunt de asemenea opiniune?

Este óre adevărat că trebuie să admitem această instituțiune numai în starea de copilărie a popórelor și putem dice că societatea actuală a atins maximul ei de cultură? Credem că nu; starea actuală necesitând satisfacerea mai multor trebuințe și pasiuni ca cea din trecut, iar cele din trecut fiind încă în vigóre, probă nestatornicia omului, tendințele lui continui la un alt-fel de traiu la o viață mai bună.

Intr'o asemenea situațiune și față și cu reglementarea căsătoriei, care nu constă de cât într'o convențiune contractată pe timp nelimitat, însă supusă unor condițiuni, (art. 185—208 cod. civ.) divorțul se legitiméază de drept.

Póte, și dic póte, emițénd acésta numai ca o părere proprie a mea, că dacă s'ar observa mai în deajuns unele din cauzele cari dau nascere divorțului, dacă nu în mod general, ci în parte, condițiunile înserate în art. 185—208 ar fi mai bine pădite și numărul desfacerilor căsătoriilor mai micșorat.

Ast-fel nerespectarea acestor obligațiuni e provocată dese-orí și din cauza căsătoriilor făcute în lipsa unor condițiuni de esență; diferența de etate, consimțiméntul ordonat prin voința celor interesați și cari aũ preponderența asupra celor cari se însoteșc, grăbita epuisare a mijlócelor bănesci ce soția aduce în căsătorie și, dacă 'mí-e permis s'o spun, e singurul mijloc care mai îndémná pe bărbați a se căsători, sunt motive, cred, cari atrag cu iuțéla timpului desfacerea căsătoriei saũ o fac insupportabilă.

Nu înțeleg de loc de ce legiuitorului nu 'i-a convenit să reglementeze, între altele, și proporționalitatea etăței soților, póte, voiũ pricepe acésta omisiune într'o vèrstă mai înaintată, énsó póte să judece orí și cine iubirea reciprocă ce 'și vor confia

nisce soți în care etatea unuia ar fi de 16 ani iar a altuia de 50.

Afară de acesta, amenințările, celor a' l căror consimțiment e necesar la efectuarea unei căsătorii sau refuzul lor de a' l da, nu sunt óre triste consecințe, de multe ori, pentru nimicirea unei căsătorii a doi soți, cari, împinși de amorul lor reciproc, ar suporta cu mai multă ușurință greutățile vieței, de cât a da nascere la o căsătorie silită, contra inclinațiunei soților, ci numai ca rezultat al unei supunerii órbe și al unui consimțiment de poruncelă ? O asemenea căsătorie nu va putea, nici o-dată, să constituie o uniune conjugală, fidelă și suportabilă multă vreme.

Nu trebuie să uităm un moment și căsătoriile contractate pe piață de samsari speculanți și nici cele cari sunt rezultatul întreprinderilor așa dișilor făcători de case, cari aú numai satisfacția d'a-și atribui acéstă calitate, nu însó d'a trăi și în viața celor cari 'i însoțesc.

De altă parte trebuie să ținem compt și de starea intelectuală-morală a unui bărbat sau a unei femei, bine înțeles că asemenea ómení, lipsiți de ea, vor fi în tot-d'a-una inițiatorii despărțeniei căsătoriei și implicit vor crea excepțiuni regulelor stabilite de lege și echitate, cu tótă opunerea societăței.

Pe lângă tóte aceste, este indispensabilă încă o condițiune, și póte singura de esență ; o condițiune, care, fiind de mare importanță, nu mai stă la îndemâna nimenui, unde nici legea, nici părinții, nici cei interesați, nici nimeni nu mai aú putere și nici chiar soții, acéstă putere a' l căruí mobil emană de la inima soților se concretiséză în fața societăței printr'o căsătorie așa cum legea și divinitatea o voiesce. Ea se ivesce în acelaș moment la ambií soți și crește în aceiași progresie și cu aceiași forță reciprocă ; ea e un isvor neintre-

rupt de pasiuni simpatice cari nu intârzie a se sentimentalisa. Sentimentul este care călăuzesce pe om în societate, sentimentul iubirei soților cari, dupe unii, e limitat cu efectuarea căsătoriei, are încă o tendință de a lui existență, cimentând căsătoria și mai în siguranță, prin devenirea lui în sentiment patern.

Acest sentiment, emanațiune a unei regiuni necunoscute în regiunile terestre, fusiune a spiritului în materie care 'l primesce fără a'l înțelege, singurul secret, poate, pe care cerul și 'l-a rezervat; el populază universul, adevărata mișcare este opera sa. Divers răspândit pe toată fața pământului călăuzesce pe om în societate, de natura morală nu încălzește inima de cât pentru fapte cari produc fericirea sufletescă.

O societate numai atunci e în creștere când numără indiviđi în care sentimentul moral e bine cultivat, ast-fel o căsătorie trebuie să'i serve de basă sentimentul amoroș, iubirea de copii se rezimă pe sentimentul patern. Afară de aceste sentimente, societatea, fără a mai reclama, găsește în fie-care cetățean al său sentimentul patriotic, sentimentul caritabil și alte sentimente de asemenea esență, toate, bine înțeles, incolțite pe un teren moral; numai omul în care acest germen e favorizat este un bun soț, un bun tată, un bun cetățean, un om desăvârșit în societate.

E dar nediscutabil, că într'o căsătorie în care nu s'ar fi observat cele expuse, să fie o căsătorie precară, și desfacerea ei în interes moral să fie reclamată chiar de societate, care, departe de a perde printr'o asemenea distrugere, câștigă prin luarea, cu precauțiune a unor măsuri ce se arăt necesare pentru a împedica desfacerea căsătoriilor.

Nu suntem pentru admiterea acestei instituțiunii de cât socotind'o ca un rău, pentru înlăturarea

unuî altuî rău care ar avea tendinţe molipsitoare. Ceea-ce credem însă mai nimerit ar consta în respectarea şi cercetarea unor cauze ce trebuiesc observate la facerea unei căsătorii care, póte, ar avea temeinicia d'a declara o unire pe întreaga viaţă a soţilor, căci cine nu scie ađi că constituirea şi organizarea familiei sunt cele mai puternice elemente cari constituiesc basa socială.

Iată cum se exprimă în acéstă privinţă D. Gr. Păucescu,¹⁾ fost procuror de secţiune la înalta curte de casaţie :

».... De la buna ei organizaţiune depinde în mare parte prosperitatea unei societăţi, pentru că, de o parte, regularea echitabilă a raporturilor dintre membrii aceleiaşi familii, aduce armonia între dênşii, prin urmare pacea în societate, iar de alta familia e cea d'ântéiu şcolă de amor, de devotament reciproc, de tóte acele sentimente înalte aşa de necesarii la prosperitatea societăţilor libere«.

Să sperăm însă că cultura în mersul ei va arăta şi mijlocul prin care s'ar putea tãmadui o căsătorie de viţile ce o silesc a se distruge, pênã atunci însă suntem siliţi să admitem instituţiunea divorţului contrarã, póte, dupe cum susţin unii ordinei şi moralei publice, cari n'aũ de cât să 'şi cerceteze puţin mintea şi vor găsi că aci pe pãmânt se comit lucruri mult mai demne de turburarea moralei şi ordinei publice, când interesul societăţei e în joc şi credem că e de prisos să le mai spunem că în cazul unei epidemii molipsitoare se ingrópã de vii indiviđii atinşi de epidemie, pentru a scãpa pe cei neatinşi.

¹⁾ Discurs pronunţat la solemnitatea deschiderii anului judecãtoresc 1869—70, 17 august.

II

DIVORȚUL

LA

POPÓRELE ANTICE

Acéstă rupere a invoielei, făcută între bărbat și femee, n'a putut exista, în anticitate de cât la popórele cari, depártându-se de traiul unei vieți nomade, nu mai erau călăudite de instinctul bestial, lăsându-se în conducerea rațiunei, sorginte a unui sentiment de socialibilitate; de și e netăgăduit că omul, încă de la a lui ivire pe pământ, a căutat să viețuască în apropierea sa în cărdurile semenilor săi, nevoia, orî téma de a se opune celor cari 'l atacaă, împingându'l la acésta, de și acest mod de viețuire a trebuit să fi fost óre cum sentimentalizat între dinșii, admițénd acésta in mod instinctiv din punctul de vedere al conservărei, nu putem admite énsö, pe de o parte întunerecul existând unde lumina n'a putut pătrunde, și pe de alta probele lipsind, că omul a sciut saă 'i-a convenit să 'și petrecă întréga lui vieță numai cu o femee, și, ca atare, acéstă instituțiune, divorțul, nu putea să 'și aibă locul. — Cu răspândirea luminei ce cultura îm-prásceie în jurul seă zărindu-se, in tótă golicieuna

eî, ignoranța care stăpânea omul, și în puterea căreia sta ascunse toate înlesnirile și folosele vieții, 'l făcu să lucreze, cu atât mai mult în contra eî, cu cât era stăpânit de dorința unui traiu mai sigur și mai bun; omul însă n'a putut lucra, în mod mai satisfăcător, pentru realizarea acestui scop, pînă ce mai înainte nu 'și-a avut asigurat un tovarăș, în care, avînd totă încrederea, să se pótă ajuta în mod reciproc împărțășind bucuriile și relele ce ar încerca. Acéstă sprijinire și îngăduire reciprocă de a participa la toate relele și bunătățile unei vieți, nu o găsim de cât între elementele unui popor, unei comune, unei societăți și mai cu osebite între membrii unei familii a cărei cooperare 'i servește ca basă uniunea conjugală dintre bărbat și femeie. Unde, deci, cultura a reușit să pună temelia pe care s'a clădit o națiune, acolo și istoria ne păstrează urmele înstituției ce ne-am propus a trata. Iată dar, în câte-va trăsuri generale, păstrate de istorie, reglementarea divorțului la câte-va popóre din anticitate :

Divorțul la Asirieni n'a fost în mod hotărit reglementat, de și pentru efectuarea căsătoriei era usul d'a se scóte, dupe cum spune Herodot ¹⁾ într'o anumite epocă a anului, toate fetele de măritat în piață, unde cele frumoase se dau amatorilor prin prețuri licitative, cu cari prețuri în urmă se dotaú cele urite, și cu cât fata era mai urită cu atât dota era mai mare; cu toate acestea un început de divorț reese din faptul că Semiramida, femeea unui soldat asirian, consimți să 'și lase bărbatul și să se rămărite cu Ninu; lucru la care se obligase Ninu prin faptul că Semiramida 'i înlesnise, prin planul ce 'i 'l dedese, coprirea cetăței Bactria.

Căsătoria la Asirieni făcendu-se în modul cumi

---

¹⁾ Cart. I § 195.

am spus mai sus, negreșit că pentru cei avuți poli-gamia putea să aibă loc și femeea în această condițiune, cumpărată, nu putea să aibă o tendință de egalitate față cu soțul ei.

✗ *Divorțul la Evrei* a fost cunoscut încă înainte de darea legilor prin Moise, după cum afirmă Selden în opera sa «Uxor ebraica,» că Evreii cunoscău și chiar usău de divorțul prin consimțimentul mutual de care țice că a usat chiar și Moise.

Înainte de Moise căsătoria la Evrei era tot ca la Asirieni, cu deosebire că tatăl 'și vindea fiica beneficiind singur de prețul vînderei; femeea în această stare și calitate n'avea nici un drept și nici nu putea să aibă o tendință de egalitate față cu bărbatul ei, care avea asupra-'i dreptul de viață și de mörte. Cu tóte acestea femeile Ebreilor au fost mai bine tratate ca la alte popóre și onorate mai mult ca pretutindenă.

De la Moise Evreii perdură dreptul de a'și mai vinde fiicele, nu se oprea însă d'a primi pentru fiicele logodnice daruri, sau de a aduce viitorul ginere servicii socrului său pentru a căpăta pe fiica sa.

Se pare că înainte de Moise soții divorțați se puteău recăsători, fiind-că el opri această.

Moise, fiind-că usase și el de divorț, 'l admise în următoarele condițiuni:

Bărbatul avea un drept aprópe nelimitat pentru a 'și lăsa femeea, favorisându-l pe acesta din tóte punctele de vedere, căci femeea pe lângă că nu putea să 'și repudieze ¹⁾ barbatul de cât numai pentru casul când el ar fi fost atins de lepră, apoi și când s'ar fi întâmplat să fie adulterină se pedepsea cu mörte. Femeea abandonată se putea recăsători, însă când ea 'și părăsea barbatul nu se mai

---

¹⁾ Să il părăsască.

putea recăsători pînă ce nu primea de la dînsul scrisoarea de divorț.

E de notat  ns  că, pentru ca bărbatul să p t  in regulă divorța de femeea sa, erau necesare  re-car  formalități, aș , pentru îndeplinirea acestui fapt, bărbatul, in prezența a duoi martori, trebuia să dea femeii sale un libel care conținea formula : »femeie! iați ce e al tău« dupe care ea 'și recăpăta libertatea anterior  căsătoriei.

✕ *Divorțul la Egipteni* era in us, căci, după cum spune Sf. Ion Chrisostomul, Moise de aci 'l-ar fi imprumutat, trec ndu-'l in instituțiile sale legislative.

La Egiptieni, poligamia și căsătoria in tre frați și surori era admisă, aș  avem exemplul dat de regina Cleopatra prin căsătoria sa cu fratele său Ptolomeu Neuterul.

Preoții egipteni nu puteau să aibă de c t o singură femeie și chiar regula era stabilită in privința monogamiei,  ns , in conformitatea principiului ce se practica ca ori-cine, afară de preoți, să aibă at tea femei câte p te nutri, și mai cu sémă, bărbatul us nd și de dreptul ce i se acordase de a 'și lua altă femeie in casul când prima era st rp , poligamia era legal admisă.

La Egipteni, in diferența celor-alte popóre găsim acord ndu-i-se femeii următórele drepturi : dreptul de a face comerciŭ și de a se obliga inchei nd contracte, pe lângă acestea ea are o egalitate complectă fața cu bărbatul său.

✕ *Divorțul la Greci*.—Grecii pare că ar fi fost inimici ai divorțului ; la Creteni găsim  ns  casul in care soții când se temeau să nu aibă o familie numeros  puteau cere divorțul, cu tóte acestea se vede că la Greci, bărbații aveau dreptul de a 'și repudia femeea, fiind-că Solone in legislațiunea ce

dete Atenienilor, recunosc și femeii dreptul de a repudia pe bărbat când avea o cauză legitimă.

È natural, să spunem că Grecii par a fi fost inimi ai divorțului, dacă ne mănăm gândul la sistema de educațiune și comunismul vieții tinerilor de sexe opuse ce exista în timpul lui Licurg, când corupțiunea moravurilor mersese până acolo încât cineva împrumuta altuia femeia sa, sau să o dea pe a sa în schimb pentru alta. Fidelitatea conjugală într'un asemenea cas ne mai putând fi reciprocă divorțul nu putea avea loc.

Divorțul la Indieni era admis pentru următoarele cauze: adulterul, abordarea voluntară, sacrilegiul, tentativa de omucid în contra bărbatului, căsătoria efectuată prin fraudă și semnele provenind dintr'o bôlă incurabilă a femeii, acestea pentru dreptul bărbatului de a cere divorț; femeia putea cere divorțul când bărbatul era criminal, bolnăvicios, impotent, sau dupe o absentă îndelungată în țeri străine a bărbatului, care trecea de opt, patru și șese ani; potrivit castei preoțesci, cu și fără copii, și castei militare.

La Indieni, soții divorțați se puteau recăsători; căsătoria la ei era foarte mult onorată, femeia era respectată și participa la cultul sacerdotal și la învățământul religios. Ea avea facultatea de a 'și alege bărbatul, dupe care trebuia să aibă în tot-d'a-una loc un fel de ceremonie nupțială.

O căsătorie efectuată devenea indisolubilă, femeia sterilă chiar nu putea fi repudiată și bărbatului 'i era cu totul oprit de a o lovi ori-cât de mare ar fi fost greșala ei; toate acestea sunt reglementate prin legile lui *Manu*, care admite mai aceleași cauze de repudiere pe cari le găsim și la Romani, ast-fel femeia repudiată ca adulterină 'și perdea dota și totă starea ei, care 'i folosea bărbatului; de aci reese că la Indieni fetele pe lângă că nu se vindeau, dar se

dedaŭ bărbașilor dotate. Trebuie să mai amintesc că, bărbatul care 'și repudia femeea fără nici un motiv, era obligat să o ia înapoi, sau să 'i cedeze jumătate din averea lui.

Divorțul la Chinezii nu pôte să 'și aibă locul din următoarele: Femeea e considerată ca fiind un lucru, ea nu are suflet, este o proprietate a tatălui care o vinde bărbatului căruia trebuie să 'i fie cu totul supusă, fiindu-i ca o sclavă sau servitoré.

Din aceste vinșeri și cumpărări poligamia a existat din timpurile primitive ale Chinei, bărbatul însö are o femeie principală care comandă celor-alte, acéstă femeie este muma copiilor ¹⁾.

Divorțul la Mahometani este autorisat prin chiar legile lui Mahomet. Femeea repudiată 'și ea zestrea înapoi dacă nu este adulterină și nu se pôte recăsători până nu trecea trei luni de la repudiere, iar dacă în cursul acestui termen se observa că este însărcinată, trebuia să aștepte ca să se pôtă recăsători, timpul născerei copilului; bărbatul, ca în ori-ce legislațiune antică, e mai favorisat, el este liber să 'și repudieze femeea prin simpla sa voinșă fără motivare, însö trebuie să îndeplinescă în acest scop öre-care formalități, în urma a patru declarațiuni succesive, făcute din lună în lună la Cadiu, înaintea căruia bărbatul, asistat de doi martori, depune un jurământ, dupe care încetéză ori-ce relași dintre densus și femeea ce voesce a repudia; femeea se acopere cu un voal, se retrage în apartamentul seü și nu se mai lasă să fie vedută de bărbatul seü. La pronunșarea divorșului femeea 'și recapătă libertatea, de nu este adulterină, 'și reia dota și fiicele dobândite în timpul căsătorii, iar fii rămân bărbatului.

Causele divorșului sunt: adulterul, escesele, re-

¹⁾ Hecuba era considerată ca muma tuturilor copiilor lui Prion.

lele tratamente și injuriile grave ale unuia către altul.

Divorțul la Perși este recunoscut și admis de Zoroastru, în legislațiunea sa coprinsă în cartea numită *Zend-Avesta*, ba chiar obligatoriu pentru bărbat când femeea era sterilă, sau nu nășcea de de cât fete.

Femeea nu putea cere divorțul ca și bărbatul și, când divorțul se pronunța în contra ei, bărbatul era obligat să'i servescă óre-care pensiuine, însă dacă dinseși i se admisesse divorțul ce el ceruse nu mai avea dreptul să primescă nimic.

III

DIVORȚUL

IN

DREPTUL ROMAN

La romanii căsătoria se desfăcea în modul următor :

» *Dirimitur matrimonium divortio, morte, captivitate, vel alia contingente servitute utrius eorum* ¹⁾.«

De și sunt autori cari susțin, între cari și Plutarc, că divorțul a existat la Romanii încă din timpurile cele mai antice, sprijinindu-se pe principiul ca : *quidquid ligatur solubile est*, când consideră căsătoria ca un adevărat contract format prin consimțimentul părților ; totuși, dupe cum susține Valeriu Maxim, Aulu Gelu și Denis de Alicarnas, abia în anul 520 de la fondarea Romei, un óre-care Spuriu Carilius Ruga, fu cel d'ântéiú roman care 'și repudie femeea, făcënd acésta însă în urma constrângerii censilor pentru angagiamentul ce 'l luase în fața lor jurându-le că 'și va repudia ²⁾ femeea dacă va fi stérpă.

---

¹⁾ Paulus, lib. 35, ad. Edictum.

²⁾ La Romanii, desfacerea căsătoriei prin consimțiment mutual se numea *divortium bona gratia* ; iar când o reclama unul din soții se numea *repudium*.

Fapta lui Ruga, se ȃice că a fost socotită de cetătenii timpului seu ca nedemnă, enso acesta n'a fost o piedică d'a fi imitată, cu atât mai des cu cât împlinirea acestui fapt nu era supus altor reguli, de cât aprobareii dată de un tribunal de familie creat, în acest scop, din rude i amici; sancionarea acestui tribunal o găsim justificată, dupe cum arată Valeriu Maxim, prin escluderea din Senat a senatorului Luciu Antoniu care 'si repudiasse femeea fără să fi obtinut autorisaiunea dată de isul tribunal.

Cu căderea republicei i moravurilor, divorțul devenise un obiceiŭ de modă; bărbatul pentru cel mai caraghios pretext i de multe ori chiar fără nici un motiv, 'si repudia femeea; aceasta iarasi, la rândul seu, fără nici o piedică putea să esi parasesca bărbatul. Starea lucrurilor ajunsese până acolo că Paul Emilian celor cari 'l intrebau de ce 'si a repudiat femeea, le raspundea arătându-si incaltamintele: »de i par bine făcute, fără nici un defect, cu tóte astea voi nu sciti unde me rod«. Plutarc spune că Cicerone pentru ca să esi potă plăti datoriele, a luat o patriciană cu dotă, repudiind pe femeea sa Terentia.

Seneca zugrăvind moravurile timpului seu spune urmetorele în privina divorului, »ce femeee mai roeste adi d'a divorța, când unele din damele nóstre cele ilustre numai numera anii dupe numerul consulilor, ci dupe numerul barbatilor lor, ele divorteaza pentru a se mărita din nou i se mărita pentru a divorța«. Iar Românii ajunsese până acolo, în cât bărbatul, ca să scape de femeea sa legitimă, n'avea de cât să repete vorbele lui Juvenal, »plécă! prezența ta me desgusta, tuesci asa de des, esci ragusita! plécă fără intardiere, astept o altă femeee mai putin ragusita«.

Autorii trecutului ne-a conservat multe exemple

de acest soi : așa Cintu Antistin își-a repudiat femeea fiind-că intrase în relațiuni cu o servă ; Publiu Semproniu își repudiază femeea fiind-că asistase fără scirea lui la un spectacol ; Caiu Sulpiciu 'și motivéază repudierea femeii sale pe faptul că a eșit în public cu fața descoperită ; iar Mecena era supranumit „*qui uxorem mille*“ ; din cauza număróselor lui divorțuri.

Din tóte acestea nu reese de cât coruperea moravurilor și decăderea poporului roman în moliciunea ce inundase Roma, din cauza vërsărei avuțiilor orientului în sinul ei și slăbirea legăturilor familiei atât de mult în cât ajunsese pênă acolo că ađi se făcea o căsătorie care mâine urma să se desfacă. În fața unei asemenea corupțiuni, care săpa familia, basa societăței, cel ce puse friul acestor curenți periculoși fu August, dar și el, se lăsase a fi ademenit de înriurirea acestor germeni distrugători societăței, smulgând pe Livia din brațele soțului seú și silind'o să se divorțeze spre a se căsători cu densusul, după ce repudiasse mai multe femeí. Cu tóte acestea, înțelegând gravitatea situațiunei, se grăbi a pune capót réului prin mai multe mësuri cari aplană óre-cum acéstă demoralizare. Pentru acest sfërșit promulgă legile *Papia Poppea* și *Iulia de adulteriis*, cari acordaú părinților de familie diverse privilegii, în proporțiune cu numărul copiilor ce daú Statului, aceste legi regulaú modul și formele după cari urma să se facă divorțul, avënd în grije să condamne pe soții cari își repudiaú soțiile fără vre-un motiv întemeiat.

DEFINIȚIUNEA DIVORȚULUI ÎN DREPTUL ROMAN

Gaius dá următórea definițiune divorțului¹⁾ :
Divortium autem vel a diversitate mentium dic-

¹⁾ D. C. 24, T. 2. pr. 2.

tum est, vel quia in diversas partes eunt, qui disrahunt matrimonium. Divorțul eși ieia numele său după diversitatea caracterelor acelora care rupe căsătoria lor, sau după diversele părți ce fie-care din ei ieau după ce le-a rupt.

O altă definițiune a divorțului în dreptu roman este următoarea :

*Potest definiri divortium legitima viri ac mulieris separatio hoc animo facta, ut nunquam redinte gretur matrimonium*¹⁾ Se pôte defini divorțul separațiunea legitimă a bărbatului și a femeii cu intențiune de a nu se reintrega nici o-dată căsătoria lor. — Era, deci, necesară o condițiune esențială, pentru ca divorțul să pôtă avea loc, aceia că soțul care el cerea trebuia să aibă intențiunea expresă și perpetuă de a se separa. Pe lângă acestea barbatul era obligat să ȃică femeii ce repudia óre-cari cuvinte sacramentale, între cari: „*redito claves, facessas domo*”, alt-fel manifestarea intențiunei de a divorța, era privită ca o simplă neînțelegere pasageră.

Iată cum se exprimă jurisconsultul Paul în lib 35, ad. Edictum în acéstă privință :

„Divortium non est, nisi verum, quod animo perpetuam constituendi dissensionem fit. Itaque quidquid in calore iracundiae vel fit, vel dicitur, non prius ratum est, quam (si) perseverantia apparaint iudicium animi fuisse: ideoque per calorem misso repudio, si brevi reversa uxor est, nec divortisse videtur.“

Divorțul este obiectul unui capitol din Digeste intitulat *De divortiis et de repudiis* și un altuia din cod intitulat *De repudiis et iudicis de moribus subtilato*, el s'a născut o dată cu Roma și s'a perpetuat până la căderea imperiului, fiind legat de esența

¹⁾ V. Pauthier.

organizațiunii politice a puterii paternele și maritale.

Divorțul, nefiind de cât ruperea lanțului conjugal, resulta atât din consimțimentul mutual al soților și atunci se dicea *divortium bona gratia*, sau prin voința numai a unuia din soți și atunci se numea *repudium*, care se concepea printr'una din aceste două formule: *Tuas res tibi habeto* dacă era provocat de barbat sau: *Tuas res tibi agito* dacă era provocat de femeie. *Divortium* după cum spune Cujas de a căruși opiniune este și Modestun¹⁾ avea loc numai între soți, pe când *repudium* putea avea loc atât între soți cât și între cei logodiți.

CAUSELE DIVORȚULUI

Plutarch, în opera sa intitulată, *Viețile paralele* arată următoarele cauze, încuviințate de Romulus: prepararea otrăveii, adulterul, posesiunea de chei false și prezentarea copiilor unei alte femei ca ai săi. În privința cheilor false Marcellis spune, că erau cheile cu cari se serviau femeile de a deschide hambarele în cari se află vinul ce lor le-era oprit a bea, căci beția trecea drept o crimă tot atât de gravă ca și adulterul și constitua încă o cauză de divorț, pe lângă cele spuse; afară de aceste, există și cauza după care barbatul putea să și repudieze femeia când era sterpă, căci după cum am vădit Ruga și repudiază femeia fiind-că era sterpă (a. Rom. 230).²⁾

Față cu înlesnitorul mod divorțare, și cu licențioasa facultate a barbaților de a și repudia femeile, am vădit că August creând legi pentru stirpirea acestui rău, a precizat casurile pentru cari divor-

¹⁾ L. 101, par. 1, Dig.

²⁾ Noptile atice 1 17 par. 21.

țul trebuia admis, ast-fel era¹⁾ intrarea în ordinea religioasă a bărbatului sau a femeii, neputința bărbătească, nebunia, adulteriul, captivitatea la inamic sau absența bărbatului, ori a femeii după trecerea a cinci ani de așteptare.

Prin legea Iulia de adulteriis, ce emise August, interzise bărbatului dreptul ce îl avea de a 'și ucide femeia adulterină, rezervând acest drept numai tatălui; bărbatul nu 'și mai putea pedepsi femeia de cât printr'o acțiune specială *judicium de moribus* și prin *judicium publicum*.— El n'avea dreptul de a eși repudia femeia adulterină când acesta fusese violată, sau dacă se dovedise că o iertase, de asemenea 'i era oprit de a 'și repudia femeia când se făcuse complice de adulteriul ei, înlesnindu-i-l, »*paria enim delictu nudua pensatione dissolvuntur.*²⁾.

E de notat că, legea Iulia permitea bărbatului de al doilea să 'și repudieze femeia, invocând ca mijloc culpabilitatea femeii de adulteriu din prima ei căsătorie.

Un alt cas pentru repudiere era și nebunia, pe care Ulpian³⁾ nu o admitea de cât numai când era de o ast-fel de natură în cât pune în pericol viața soțului sau a persoanelor cari îl incongiurau. În cazul ănsă când soțul, din anumite considerațiuni, nu ar fi voit să eși repudieze femeia cădută în demență, magistratul era obligat să intervie, dupe cererea curatorului său a familiei; iar dacă femeia se găsea sub puterea paternă, tatăl putea să trimită libelul⁴⁾ în numele fiicei sale.

Legea lui August avea însă multe defecte, căci nu hotăra în mod precis cauzele cari dau naștere divorțului lăsând aprecierea lor mai mult la facul-

¹⁾ Digeste L. 60 și 61 cart. XXIV, t. 1, § 1.

²⁾ Papinian L. 39.

³⁾ L. 22, § 7. Dig. cart. XXIV t. III.

⁴⁾ Scrisóre prin care se notifica voința de a divorța.

tatea și aprecierea magistratului, de aceia divorțul începuse iarăși să se pronunțe pe nise motive puțin serioase și căsătoria ajunsese din nou, a se desface cu mare ușurință.

Ne fiind nici o restricțiune pentru împedicarea aceste plăgi sociale, Constantin se grăbi a 'i pune capăt și în anul 331¹⁾, promulgă o Constituțiune prin care determină anume cauzele pentru cari se putea cere divorț, agravând foarte mult pedepsele ce trebuiau pronunțate contra acelor soți cari contraveneau. Ast-fel pentru bărbat se admiteau trei motive de divorț: *adulteriul, malefica și fermecătoria femeii*. asemenea pentru femei erau admise motivele: *când bărbatul ar fi violator de norminte, omucid și fermecător*. Se stabili, în același timp, că ori-care bărbat, care 'și-ar fi repudiat femeea, afară din casurile enunciate, să fie pedepsit prin interdicțiunea d'a se mai putea recăsători, iar în cas de contravențiune se confisca, în beneficiul femeii repudiate, dota celei d'a doua femei, care mai perdea și bunurile dăruite *propter nuptias*; femeia însă care 'și repudia bărbatul în afară de miđlócele mai sus prevăđute, perdea dota donațiunile *propter nuptius* și se esila²⁾).

Constantin, prin o nouă Constituțiune, mai adaugă și această cauză de divorț, că femeea al cărui bărbat era absinte pentru serviciul militar, fără să aibă noutăți despre dânsul în timp de patru ani de trecere, va putea contracta o nouă căsătorie, dupe ce mai întâi va fi trimis libelul de repudiu capului armatei unde el servise. Legislațiunea această mai târđi se reformă de către Onoriu, care aduse óre-care mici modificări; cum era dispozițiunea care interđicea femeii, în cas când eși ar fi repudiat bărbatul într'un mod injust, dreptul de a se mai căsători în termen de cinci ani. Această le-

¹⁾ Era creștină.

²⁾ Cod. Theod. L. I.

gislațiune s'a abrogat de Theodosiu cel tînăr la 439¹⁾, care, punënd din nou vechile principii ale jurisconsultilor romani în aplicațiune, prin o nouă lege, înmulți causele divorțului, permițënd bărbatului a'și repudia femeea pentru următoarele casuri: adulterul, omucidere, otrăvirea, conspirațiunea în contra Statului, falșul, violarea mormintelor, profanațiunea templelor, furtul, tăinuirea, sustragerea de animale sau de sclavi, atentatul la viața soțului său, faptul d'a fi mâncat la un străin în contra voinței bărbatului său, acela d'a fi petrecut nóptea afară din domiciliul conjugal și în fine acela d'a fi asistat în contra voinței bărbatului la spectacol public. Aceste casuri se invoca reciproc și de bărbat și de femeie, cu escluderea celor trei din urmă cari erau rezervate numai bărbatului.

Anastasiu, prin legea din 497, mai aduse, ca mijloc de desfacerea căsătoriei, și divorțul prin consimțiment mutual, care de și existase și mai înainte, însă Theodosiu, în Constituțiunea sa, nu face nici o mențiune despre dënsul.

Justinian, cu ocasiunea codificărei diverselor constituțiuni imperiale ale predecesorilor săi, introduse și în această materie a divorțului următoarele inovațiuni, dupe cari bărbatul 'și putea motiva divorțul; ast-fel erau următoarele casuri :

- 1) Complicitatea femeii într'un complot în contra statului;
- 2) Adulterul femeii;
- 3) Faptul că femeea a atentat la viața soțului său;
- 4) Când femeea s'a dus la bae cu străini;
- 5) Mergerea la circ, sau la teatru, fără știrea bărbatului, sau cu tóte că a fost oprită de el;
- 6) Lipsa femeii de la domiciliul conjugal, afară numai de s'a dus la părinții săi.

¹⁾ Era crescină.

Femeea avea, de asemenea, dreptul a trimete *libellum de repudiare* în casurile următoare :

- 1) Când soțul seî conspira contra imperiului;
- 2) Când atentase la viața soției sale;
- 3) Când s'ar fi încercat să o prostitueze;
- 4) Când ar fi adus în domiciliul conjugal femeî nerușinate, căci acêsta mähnesce soțiile caste.

Prin novela 22, Justinian mai admite ca motiv pentru divorț sterilitatea femeî și neputința bărbătêscă, asemenea mai admitea ca cauză de divorț *bona gratia* intrarea soților în ordinea religioasă, cu dorința d'a păstra o continentă absolută. Iar, pentru cazul de captivitate a soțului la inamic, soțul necaptiv nu putea contracta o nouă căsătorie, pe cât știa că cel-l'alt trăiesce încă, în cazul ênsö de incertitudine asupra vieței absintelui, interdicțiunea d'a contracta o nouă căsătorie era limitată la termenul de cinci ani. Imperatoarele Leon modifică, mai târziu, acêstă dispozițiune, interdicând soțului, rămas în cetate, contractarea unei noi căsătorii, pênă când nu va fi probat într'un mod pozitiv că soțul absinte este mort; în cas contrariu căsătoria se declară nulă și femeea se urmărca ca adulteră.

Iată cum explică Iulian acêsta ¹⁾.

Uxores eorum, qui in hostium potest pervenerunt, possunt videri nuptiarum locum retinere, eo solo, quod alii temere nubere non possunt. Et generaliter definiendum est donec certum est maritum vivere in captivitate constitutum, nullam habere licentiam uxores eorum migrare ad aliud matrimonium nisi mallent ipsae mulieres causam repudiî praestare. Sin autem in incerto est, an vivus apud hostes tenetur, vel morte praeventus tunc si quin quennium a tempore captivitatis excesserit, licentiam habet mulier ad alios migrare nuptias; ita tamen, ut bona gratia dissolutum videatur pristinum matri-

¹⁾ Dig. lib. XXIV. T. II. De div. et rep. lib. 62.

*monium, et unusquisque suum jus habeat immi-
nutum: eodem jure et in marito in civitate de gente
et uxore captiva observando.*

În privința termenului, ce femeia trebuia să aștepte pe bărbatul său absente, Constantin îl fixase la patru ani, însă Justinian îl ridică la zece ani, menținând cele 14 cauze de repudiațiune ale lui Teodosie la care mai adăogă încă trei, pentru care bărbatul eși putea motiva desfacerea căsătoriei; acestea erau: când femeia mersese la baie cu un strein, când a avortat cu premeditare, și când eși căutase în timpul căsătoriei alt bărbat, — și două casuri pentru femei: când era bătută de bărbat cu nuele și când bărbatul era neputincios timp de de trei ani de la celebrarea căsătoriei.

PERSÓNELE CARÍ ERAŪ ÎN DREPT A RUPE CĂSĂTORIA

Rigórea dreptului civil la Romani, în privința puterii părintesci (*pater potestas*), era așa de mare că *pater familias* putea s'o exercite asupra *filia familias* ori și când. El făcea dupe placul său o căsătorie, tot el putea s'o desfacă. Cu tóte acestea când fiica *in manum mariti conveniebat* (cădea în puterea bărbatului) prin formele solemne ce erau în us în acest scop ¹⁾, atunci ea ieșea de sub puterea vechii sale familii și intră în cea a bărbatului, care purta numele de manus.

Când femeia romană cădea în manu mariti era socotită *loco filiae*, față de soțul său care avea asupra ei și asupra tuturilor descendenților, eșiți din o

¹⁾ Pentru dobândirea acestei puteri maritale erau trei miqlóce: 1) confareatio, celebrare făcută în prezența a zece martori cu întrebuițarea unor cuvinte sacramentale și cu o turtă de făină de grâu (*fareus panis*), 2) coemptio care nu era de cât un fel de vinđare și 3) usus care consta în nelipsa a trei nopți consecutive dintr'un an, a femeii din casa bărbatului.

asemenea căsătorie, puterea de *puter familias*, când acesta era *sui juris*; într'o asemenea condițiune tatăl ei nu mai putea s'o divorteze, ea însă, dupe cum relatează Gaius¹⁾, putea să își repudieze bărbatul.

Impărații Deoclițian și Maximian, printr'o deciziune emisă în această privință, interziseră dreptul părintelui de familie de a mai putea desface căsătoria fiicei lor la care consimțise, afară numai dacă nu ar fi fost întemeiați pe motive drepte și puternice. Tot acești împărați acordară unei fete, exheredată de tatăl său pentru că refuzase să își repudieze bărbatul, *querella inoficiosi*²⁾.

Sub Justinian consimțimentul părinților pentru divorțarea fiilor lor era necesar. Prin Novela 22, (c. XIX), le nimicește facultatea ce aveau de a trimete libelul de repudiare în cazul când voind să desfacă căsătoria fiilor lor dacă aceștia ar fi fost emancipați.

Prin legea Iulia și Papia Poppea liberta casatorită cu patronul său nu avea dreptul de a divorța. Cu toate acestea Modestin expune următorul cas în care liberta putea divorța³⁾.

„Patrono invito liberta, quam in matrimonio habuit, ab eo discedere non potest: nisi ex causa fidei commissi manumissa sit: tunc enim potest, licet ejus sit liberta.

În acest cas patronul o libera nu în scopul d'a se căsători cu ea, ci în baza fidei comisului.

În privința libertului, nu era nici o piedică, căci femeia patronă în căsătorie, urma condițiunea bărbatului, aci nu mai era o ridicare la rangul de patron, ca la libertă, ci din contră o coborâre.

Era la Romani un cas în care soții nu puteau

¹⁾ Com. I § 137.

²⁾ L. 18 C. Cast III. XXVIII.

³⁾ Dig. lib. XXV. T. II, divert rep. Madeot. lib. I, regul.

singuri divorța, incumbând acest drept în sarcina părinților, acesta se întempla în cazul când unul din soți era atins de demență.

Cu toate acestea jurisconsultul Iulian este de opinie că bărbatul putea să își repudieze soția sa, care s'ar afla în stare de nebunie, basându'și această părere pe principiul, că : pentru repudiere nu era nevoie nici de voința și nici chiar de conștiința soțului căruia ei se adresa libelul de repudiu, identificându-se starea de nebunie a femeiei cu cazul în care ea, fără a scie, se repudia de soțul său.

Acésta ne-o espune Ulpian ast-fel : ¹⁾

, Iulian lib 18 digestorum quaerit, an furiosa repudium mittere, vel repudiari possit : et scribit, furiosam repudiari posse : quia ignorantis loco habetur repudiare autem non posse, neque ipsam propter dementia . , neque curatorem ejus : patrem (tamen) ejus nuncium mittere posse : quod non tracteret de repudio, nisi constaret retineri matrimonium ; quae sententia mihi videtur vera.

FORMELE DIVORȚULUI

Am vădut la început că în cas de divorț era necesar avisul unui consiliu de familie, creat, în acest scop din rude și amici. Acest consiliu se aduna pe muntele Aventin, în templul zeiței Juno Viriplaca, și în fața lui, soții își arătau motivele ce ei sileau a se despărți, dupe care consiliul hotăra pentru a le admite cererea sau a'i împăca; cu toate acestea un divorț efectuat și fără această formalitate își avea efectele sale dupe cum am vădut cazul cu senatorul Lucius Antoninus.²⁾

Când desfacerea era hotărâtă și orî-ce încercare

¹⁾ Dig. lib. XXIV Tit. I, De Div. et rep. lib. 26 ad salimum.

²⁾ Valeriu Maxim. c. II, 4, 6.

de împăcaciune zadarnică, femeia înapoia bărbatului cheile casei, se rupea contractul de căsătorie și se trimetea *libelus repudii*; formalității cari cad în desuetudine către finea republicei.

Pentru femeia cădută în manu se observă la desfacerea căsătoriei aceleași formalități ce avusese loc la dobândirea acestei puteri; așa pentru *manus* dobândit prin *confarreatio* era necesar *diffareatio*, iar pentru *coemptio* sau *usus*, femeia trebuia să fie mai întâi mancipată și apoi liberată.

Sub August divorțul trebuia făcut în prezența 7 martori, cetățeni romani puberi și comunicat celui-alt soț printr'un liberat, care, în calitate de tabularius, notifica soțului repudiat libelul, trecut în registrele publice, în conținerea termenilor următori: *tuas res tibi haluto* sau *tuas res tibi agito*, iar după autorii clasici ¹⁾ *Valeas, tibi habeas res tuas, reddas meas* sau *uxor vade foras*, precum și *toro meo divorte, tibi que res tuas habeto*.^{Ciuj}

Iacă cum se exprimă Gaius în această privință ²⁾:

„*In repudiis audem id est, renunciatione comprobata sunt haec verba: Tuas res tibi habeto; item haec; tuas res tibi agito;*“ iar pentru logodnicii dice: *In sponsalibus quoque discutendis placuit renunciationem, intervenire oportere: in qua re haec verba probata sunt: conditione tua non utor.*

Pentru legitimitatea divorțului jurisconsultul Paul susține ca pe lângă necesitatea voinței persistente a soților și a separațiunei perpetuă, mai urma ca bărbatul să fi dis femeii: *reddito claves, facessas domo.*

EFECTELE DIVORȚULUI

a) Primul și imediatul efect al divorțului constă în libertatea ce dobindeau soții, însă prin legile

¹⁾ Cujas, Pothier.

²⁾ Dig. lib. XXIV, T. II, de div. et rep. § 12.

Iulia și Papia Poppea, cari pedepséu celibatul, bărbatul era silit, să se recăsătoréscă imediat, femeea ănsă trebuia dupe legea *Iulia de maritandis ordinibus* să se căsătoréscă dupe șése luni de la pronunțarea divorțului și dupe un an de la mórtea bărbatului. Prin legea Papia Poppea, aceste termene au fost mărite la două ani și 18 luni.

b) Un alt efect este restituirea dotei ce o aducea femeea în susținerea sarcinelor căsătorii (*pro oneribus matrimonii*). Dupe desfacerea căsătoriei femeea 'și relua dota pentru susținerea noiei căsătorii ce urmă să contracteze, iar de se întâmpla să móră femeea, dota venea de drept celui ce o constituise.

Restituțiunea dotei era cerută prin acțiunea de bună credință *rei uxorie*, prin acțiunea *ex stipulatu* când intervenise o stipulațiune, prin *condictio de causum datorum* sau prin acțiunea *praescriptis verbis*, în cas de pact.

c) Retențiunile (confiscarea bunurilor soților), avéu loc în 5 casuri.

1. *Propter liberos*, care nu trecea peste jumătate din dotă, acéști retențiune se opera numai când femeea era causa divorțului, sau tatăl ei.

2. *Propter mores*; când femeia era adulterină se reține pentru bărbat $\frac{1}{6}$ din dotă, iar pentru o vină mai mică a femeii avea drept numai la $\frac{2}{8}$ din dotă, în casul când el ar fi înlesnit adulteriul femeii nu mai avea drept la nimic.

3. *Propter impensas*, aceste retențiuni erau *necessariae, utiles a t voluptuosae*.

4. *Propter res donatas*, acest mijloc, de a reține bărbatul din dota femeii, în cas de divorț, o sumă egală în donațiunile făcute de dănsul în timpul căsătoriii, a fost suprimat de Justinian, lăsându-i la îndemână acțiunile *ex stipulatu* sau revandicarea, iar în casul când donațiunea ar fi consistat în

banii pe care femeea, îi întrebuințase, avea acțiunea în rem utiles.

5. *Retentio ob res amotas*, se efectua când soții, dupe ce li se desfăcuse căsătoria prin divorț, se împăcau, acțiunea *resum amatorum* avéu ambii soți unul în contra alfuia.

d) *Copii*, dupe cum hotărăsce Justinian, în urma pronunțării divorțului, rămân în sarcina mamei, care era obligată cu creșterea lor, iar bărbatul trebuia să contribuască material la această sarcină. Dacă însă divorțul avusese loc pentru greșala mamei copii erau încredințați tatălui; pe copii născuți în momentul divorțului, pretorul îi încredințază unuia din cei două soți, adese ori fetele mamei iar băieții tatălui.

Iată cum se exprimă Justinian în privința regulării pozițiunei copiilor: ¹⁾

„Si pater causam, divortii preosterit, apud matrem ad secundas nuptias venientem liberi nutriantur patris expensis; nisi pariter minus idoneus sit, tunc enim apud matrem locupletem nutriantur. Nam quemadmodum locupletes filii matrem abere coguntur egentem: ita postum decerminus et a matre filios pasci. Quid de matre et filius indigentibus dictum est, hoc quoque in omnibus ascendentibus et descendantibus personis utriusque naturae decerimus deservari.“

Iară Maxim se exprima ast-fel: ²⁾

„Licet neque nostra, neque divorum parentem nostrorum ulla constitutione caveatur, ut per sexum liberorum inter parentes divisio celebretur: competens tamen iudex aestimabit, utrum apud patrem aut apud matrem, matrimonio separato filii morari ac nutriri debeant.“

¹⁾ Nov. 117, cap. 7, cod. lib. V. tit. XXV.

²⁾ Imp. Deocl. et Maxim et c. c. *coelestinae*.

e) Justinian decise între altele și următoarele :
in cas de desfacere a căsătoriei prin divorț ;

1. Bărbatul să câștige, în lipsă de copii, întreaga dotă a femeii, când ea se face culpabilă de adulter.

2. Femeia culpabilă, se închidea în monastire, iar dacă era repudiată fără nici o vină își primea dota.

IV

DIVORȚUL

LA

POPÓRELE MODERNE

Nici un popor n'a putut sta indiferent, față cu o căsătorie, dăunătoare interesului moral și material al soților, și n'a putut încuviința continuarea ei devenită imposibilă, ci a căutat să îmbunătățească sorta soților, permițându-le în mod absolut sau relativă a se desista de la obligațiunile ce eși ar fi luat unul față de altul, printr'o convențiune sancționată legal și divin.

Ast-fel, în toate statele Europei, găsim reglementată această instituțiune în modul următor :

Anglia admitea până la 1857 separațiunea de corp numită „*divortium a thoro et mensa*“, ero reglementarea căsătoriei și a divorțului erau de atribuțiunea tribunalelor eclesiatice.

De la 1857 s'a creat regatul englez, în acest scop o curte specială pentru desfacerea căsătoriei, numită „*court for divorce and matrimonial causes*“ care admite divorțul pentru următoarele motive :
a) în favórea soțului când soția sa este adulterină;
b) în favórea femeii când bărbatul este culpabil

de incest, bigamie, răpire, sodomie, adulter însoțit de rele tratamente îndreptate contra soții și adulter cu părăsirea domiciliului conjugal pe timp de două ani. Curtea engleză specială de divorț, are însă și competența de a respinge o cerere de divorț întemeiată pe motivele sus citate, când constată că e înțelegere între soți de a se separa fictivând unul din motivele ce le-ar da dreptul a divorța, sau dacă sau împăcat, ori când soțul este mijlocitorul soției adulterină și pentru casul când soțul reclamant e culpabil de aceleași greșeli.

Austria admite și separațiunea de corp și divorțul; éró afară de acestea se mai aplică soților și legea ce le este proprie.

Divorțul se admite pentru următoarele casuri :

a) Adulteriú, *b)* condamnare la 5 sau mai mulți ani de reclusiune, *c)* părăsirea domiciliului conjugal, *d)* absența in sensul juridic al cuvântului, *e)* vrajmășirea vietei sau sănătăței unui soț de către cel-alt, *f)* bătăi repetite și *g)* consimțimentul mutual.

Danemarca.—Dreptul civil danez din 1856, reglementéază materia divorțului, in 4 capitole, pentru următoarele cauze determinate :

a) Adulterul ;
b) Abandonul ;
c) Neputința ;
d) Bólele contagióse ;
e) Condamnațiunea la munca silnică pe viéță sau la închisóre ;
f) Consimțimentul mutual, dupe o separațiune, ca termen de incercare, de trei ani.

De notat sunt următoarele :

1. Divorțul nu se admite pentru motivul de adulter când și soțul reclamant se face culpabil de aceeași vină, și

2. Soțul adulter nu se mai póte recăsători de cât

dupe o trecere de timp de trei ani, de la admiterea divorțului.

Elveția.—Înainte de legea federală din 1874, care s'a pus în aplicație la 1876, era pentru protestanți admis divorțul; éró pentru catolici, dupe dreptul canonic, separațiunea de corp.

Prin legea federală, ne mai făcându-se acésta distincțiune, s'a admis divorțul pentru următoarele cauze: prin consimțiment mutual, pentru adulter, atentat la viéță, cruđimă, insulte, condamnarea la o pedépsă infamantă, părăsire și dementă.

Afară de acestea, tribunalul mai acordă, pe timp limitat,—duoi ani,—separațiunea de corp, care nu e alt-ceva de cât un mod de încercare pentru împăcarea soților și, dupe care timp, în cas contrar, tribunalul trebuie să pronunțe divorțul.

Franta.—În ajunul disolvărei adunărei legislative franceze, la 20 Septembre 1792, se votă și se adoptă instituțiunea divorțului pentru întreaga Franța. Motivele de admisibilitatea lui erau, pe lângă anume fapte determinate, consimțimentul mutual și incompatibilitatea de caracter, éró femeea era obligată să aștepte un an, dupe desfacerea căsătoriei sale, până la recontractarea unei noi căsătorii.

Poporul frances énsö, care, póte cu drept cuvânt, se dice că este un popor per excelențiam înaintat în cultură, s'a hasardat cu mai multă îndrăsnélă în oră-ce întreprindere. În modul acesta, spre a'și asigura o ordine socială, póte, mai pretențiosă, ne-lipsindu'í increderea că rezultatele vor fi cât se póte de înțelepte, Convențiunea Națională hotărâ¹⁾, gă-sind legea din 1792 prea aspră, ca oră-ce căsătoria să se póta desfăce, fără a mai fi nevoie de nici un motiv și spre conslînțirea acestei legi, emise âncă doué decrete, din cari unul²⁾ degaja pe femece de oră-ce

¹⁾ 29 Aug. 1793.

²⁾ Decret. 8 Nevöse an II.

obligațiune dupe desfacerea căsătoriei putând să se recăsătorească imediat.

Starea acesta, dând loc la nenumărate abusuri, cu multă grabă, Convențiunea restabili legea din 20 Septembre 1792 ¹⁾.

Codul civil Frances, — care in 1804 era intitulat «*Code civile de Français*», in 1807 «*Code Napoleon*» in 1816, «*Code civil*», iar de la 1852 (Decretul 27 Martie), s'a restabilit titlul de «*Code Napoleon*», — tratéză la cartea I, titlul VI, despre divorț ²⁾ in următoarele cinci capitole :

Capitolul I, coprinde 5 articole (229—233) și e intitulat : «Despre cauzele divorțului», aceste cauze sunt :

- a) Adulterul femeii (art. 229);
- b) Adulterul bărbatului când el întreține concubina in casa comună (art. 230);
- c) Excese, seviții sau injurii grave (art. 231);
- d) Condamnațiunea unuia din soți la o pedepsă infamantă (art. 232);
- e) Consimțimentul mutual (art. 233);

Capitolul II, coprinde 3 secțiuni :

Prima secțiune este intitulată : «Despre fornele divorțului pentru cauză determinată», și coprinde 33 articole (234—266);

Secunda secțiune este intitulată : »Despre măsurile provisorii cari pot să dea loc cererei in divorț pentru cauza determinată», coprinde 5 articole (267—271))

Secțiunea a treia intitulată : «Despre finele de neprimire contra acțiunei in divorț pentru cauză determinată», coprinde 4 articole (271—274);

Capitolul III, tratéză in 20 de articole (275—294)

¹⁾ 9 Thermidor anul al II-lea.

²⁾ Decretat 20 Ventose an XI, promulgat 10 Germinal (21—31 Martie 1803).

următorul titlu: «Despre divorțul prin consimțiment mutual» ;

Capitolul IV, expune în 11 articole (295—305): «Despre efectele divorțului», și

Capitolul V, intitulat: «Despre separațiunea de corp», coprinde 6 articole (306—311).

Separațiunea de corp s'a stabilit pentru cazul când femeea adulteră se condamnă la reclusiune, într'o casă de corecțiune, pe un timp minimum de 3 luni și maximum de 2 ani, dupe care urmăzează or împăcarea soților, or desfacerea căsătoriei (art. 308).

În 1816, în urma stăruințelor lui Bonald se promulgă legea din 8 Maiu, în următoreea coprinde: «Art. 1-ere. Le divorce est aboli:

»1. *Toutes demandes et instances en divorce, pour causes déterminées, sont converties en demandes et instances en séparation de corps; les jugemens et arrêts, restés sans exécution par le défaut de prononciation du divorce par l'officier de l'état civil, conformément aux articles 227, 264, 265 et 266, du code civil, sont restreints aux effets de la séparation.*

»2. *Tous actes faits pour parvenir au divorce par consentement mutuel, sont annulés; les jugemens et arrêts rendu en ce cas, mais non suivis de la prononciation du divorce, sont considérés comme non venus, conformément à l'article 294«.*

Prin legea din 29 Iulie 1884, în urma insistențelor stăruințe a le lui Naquet, ¹⁾ divorțul se restabili; titlul VI din codul Napoleon păstrându-și plenitudinea prescripțiunilor sale, cu următorele modificări:

a) Ștergerea circumstanței agravante ca bărbatul să 'și fi ținut concubina în casa conjugală pentru ca femeea să pótă să 'și întemeeze cererea de divorț, pentru adulterul lui ;

¹⁾ Propunerii depuse în camera franceasă, la 6 Iunie 1876, la 20 Iunie 1878 și la 11 Noembrie 1881.

b) Respingerea cererii de divorț motivată pe consimțământul mutual al soților, și

c) Permisuniunea soților divorțați de a se putea recăsători împreună.

Germania.—Divorțul este admis de protestanți, erō catolicii admit separațiunea de corp.

Tribunalele acordă divorțul pentru următoarele motive :

a) Adulterul ;

b) Abandonul ;

c) Crușimă ;

d) Vrajmășirea unui soț în contra celui-alt ;

e) Condamnarea unui soț la o pedepsă aflicativă și infamantă ;

f) Capul statului are facultatea de a acorda divorțul, în afară de motivele expuse, printr'un rescript ; această ȳnsō, numai în următoarele state : Anhalt, Brunswik, Coburg-Gotha, Hessa, Mecklenburg, Meiningen și Weimar ;

g) Neputința ;

h) Infirmități desgustătoare și incurabile ;

i) Dementă sau furie ;

j) Insulte și certuri continui ;

k) Mărturie mincinosă, făcută de un soț în contra celui-alt ;

l) Dobândirea unui câștig necorect ;

m) Purtare nedemnă ;

n) Ura continuă a unuia din soți ;

o) Consimțământul mutual, în cas de lipsă a copiilor ; și, în fine,

p) Când unul din soți, în timpul său dupe viața comună, împiedică, cu sciință, ajungerea scopului legal al acestei vieți.

Motivele, de la punctul *g)* în jos, sunt admise pentru Altemburg, Gotha, Prusia, Saxa, Sonderhausen și Schwarzburg.

Tribunalul pronunță divorțul care rămâne sta-

bi it numai în favoarea protestanților nu și a catolicilor, cari nu obțin de cât numai o separațiune de corp.

Prin legea federală önsö din 1876, codificându-se legile civile ale tuturor statelor din imperiul German, s'a păstrat toate cauzele divorțului, pentru fiecare stat, cu generalizațiunea dispozițiilor următoare:

a) Soțul adulterin se poate căsători cu complicele său, în cazul când ar obține o dispensă;

b) Ministerul, sau judecătorul, pot acorda favoarea femeii de a se recăsători înainte de expirarea termenului de 40 luni de la desfacerea căsătoriei;

c) Hotărîrea pronunțătoare de divorț, trebuie menționată pe marginea filei registrului căsătoriilor, unde se află înscris contractul de căsătorie;

e) Numai tribunale ordinare, în excluderea jurisdicțiunii eclesiastice, sunt competente, a statua în cauzele matrimoniale;

f) Pentru toate cazurile, unde, după legile în vigoare pînă aci, se admitea separațiunea de corp, să se pronunțe divorțul.

Itali. Catholicismul, pe un teren mai prielnic, aci a influențat în mod simțitor asupra vieții sociale; de altă parte scaunul papal a căutat și să își impună autoritatea sa luptînd contra instituțiunii divorțului și să mențină numai separațiunea de corp, cu toată opunerea unui însemnat număr de juriconsulți.

Pînă la anul 1866 căsătoria nu era decât un act pur religios, éro în codul civil italian ca mijloc pentru desfacerea căsătoriei nu e de cât separațiunea de corp.

De și căți-va ómeni de valóre ¹⁾ au încercat, nu puține ori, să stabilească instituțiunea divorțului prin numeroase proiecte de legi, supuse parlamentului, în cercările lor önsö au rămas zadarnice.

¹⁾ Mereli, Villa, Giurati, etc. (1878—1884).

Muntenegrul. — „*Rastavljenje*» (divorțul) și „*ras-pust rasvod*» (separațiunea) sunt admise prin codul lui Daniil I-iu.

Causele, cari dau loc divorțului, sunt următoarele:

- a) Ura continuă a unuia din soți ;
- b) Neînțelegerea dintre soți ;
- c) Adulteriul.

Separațiunea de corp are loc :

a) Când bărbatul nu mai voesce să trăiască cu femeea sa;

b) Când femeea se prinde pentru a treia oră fu-rând de la bărbat.

Se disting două separațiuni :

Prima separațiune când bărbatul e obligat să dea o pensiune alimentară femeii sale până când ea cade într'o faptă necorectă (!?) și de aci în colo curge timpul unei secunde separațiuni, în care bărbatul pôte să se recăsătorască, femeea nu.

Norvegia. — Legislațiunea norvegiană admite di-
BCU Cluj / Central University Library Cluj
 vorțul pentru următoarele cauze :

a) Adulteriul ;

b) Absența unui soț prelungită până la un curs de timp de trei ani, fără consimțimentul celui alt ;

c) Absența, cu invoirea consoțului, dacă s'a pre-lungit până la o curgere de timp de 7 ani, fără ca soțul așteptator să fi avut vre-o veste sau scire de cel absent;

d) Neputința ;

e) Bólele incurabile ;

f) Condamnarea unuia din soți la munca silnică;

g) Consimțimentul mutual, dupe ce soții se vor fi supus, ca un termen de încercarea, unei separa-țiuni de corp, timp de trei ani.

Autorisarea desfacerei căsătoriei, prin mijlocul divorțului cu consimțimântul mutual, se obține pe cale regală.

Olanda.— Divorțul, dupe legea din 1856, este acordat în următoarele casuri :

- a) Adulteriul ;
- b) Părăsirea răutăcioasă ;
- c) Crușimi cu răniri serioase, cari ar pune în pericol viața soțului ast-fel atacat.

Afară de aceste casuri, divorțul mai este admis și reglementat pentru toate cele-alte cauze prevădute de titlul VI, codul civil frances.

Suedia.— Divorțul este admis pentru următoarele determinate cauze :

a) Adulteriul unuia din soți, și numai în cazul când soțul inocent nu ar fi mai coabitat cu soțul adulterin, în urma comiterii faptului de adulteriu.

b) Părăsirea unuia din soți de către cel-alt, când, în urma unei legale somațiuni, se scurge o trecere de timp, de un an, fără ca soțul absent să se presinte ;

c) Prostituiunea femeii anterioară căsătoriei și descoperită în urmă ;

d) Neputința ;

e) Bólele contagióse ;

În cazul de culpabilitate a ambilor soți, pentru comiterea faptului de adulteriu, divorțul nu se admite.

E de notat că soțul absent, la reintórcerea sa, are aceleași drepturi față cu femeea sa, chiar dacă acesta s'ar fi recăsătorit în urma admiterei divorțului motivat pe părăsire ; éró noul soț se degajéză de căsătoria contractă, într'o ast-fel de stare, puténd să se recăsătoréscă fără nici o piedică.

Portugalia.— Codul civil portughes, din 1 Ianuarie 1867, nu admite divorțul, și desfăcerea căsătoriei nu se póte declara de cât dupe mórtea unuia din soți.

Prin ăisul cod, se admite numai separațiunea de corp »*separação de pessoas et bens*« (art.

1204). Consecința acestei instituțiuni — a separării de corp — este influența preponderanței bisericești catolice.

Rusia — Influența slavă, ale-căreia rămășiți sunt nelipsite și la noi — pravilele — este în totă vigoarea ei în Rusia; divorțul este admis și e de competența tribunalelor eclesiastice, ele desfac căsătoria, prin divorț, în următoarele patru cazuri:

- a) Adulterul;
- b) Neputința bărbatului anterioară căsătoriei;
- c) Pedepsa unuia din soți cu pierderea drepturilor civile și politice.

d) Absența unuia din soți, dupe cinci ani și dece ani pentru cazul când soțul fiind militar ar fi prizonier, în urma unui rebel.

Serbia. — Poporul sârb, fiind de origină slavă, păstrează ca și Rusia, preceptele slavonismului în această materie.

Divorțul este admis, în diferență de Rusia, în mai multe cazuri, între cari și trecerea unuia din soți de la religia creștină la alta. El se cercetează de tribunalele eclesiastice și se pronunță numai dupe patru încercări de împăcăciune.

Spania. — Contrar influenței bisericești ortodoxe care admite divorțul, aci biserica catolică nu l'admite. În Spania, catolicismul opunându-se instituțiunii divorțului, se admite desfacerea căsătoriei numai prin mârte și absența a unuia din soți.

Codul civil spaniol de și dă existența cuvântului divorț, totuși, dupe cum specifică art. 83 din disul cod, el nu însemnă de cât separațiune de corp, căci iată ce prescrie citatul articol:

„Divorțul nu disolvă căsătoria, nu are de consecință de cât suspendarea vieții comune a soților și efectele sale».

Turcia. — Mahomet, unicul legislator, reglementează ușurința desfacerei căsătoriei, tot în modul

în care o admite; bărbatul e în drept să ăși repudieze femeia cea legitimă, de care fel are penă la patru; numărul concubinilor e fără limită.

Nu se cere invocarea nici unui motiv, se prescrie ănsă nisce cuvinte sacramentale, prin Surah II unde se află coprinsă legislațiunea lui Mahomet.

Divorțul se admite în favoarea femeii pentru următoarele motive:

- a) Abandonul;
- b) Neputință;
- c) Infirmitățile incurabile.

Coranul ănsă nu uită de a prescrie următoarele pedepse:

a) Dupe legea veche, femeia legitimă adulterină se priponea cu un lanț legat de gât, lăsându-se în voia sôrtei; dupe cea nioe se ucide cu pietre, concubinele sunt bătute cu biciul de asemenea și sclavele;

b) Acusatorul femeii, care nu reușese să dovedescă adulteriul ei, primesce 40 de lovituri de biciu;

c) Barbătu dătoresce pensime alimentară femeii legitime, de care s'a despărțit, în cazul când ea ar fi mamă.

N'am ăis nimic despre Belgia care se slujește de codul Napoleon și despre Grecia care în afară că reglementează divorțul întocmai prescripțiunilor tit. VI din codul nostru, dar mai admite pentru nepotrivire de caracter, separațiunea de corp.

DIVORȚUL

ÎN

VECHILE LEGISLAȚIUNI ROMÂNESCÎ

Fiind-că ămi am permis, în această lucrare, să intru în ore-cari amănuntele acătore-va popóre, relativ la instituțiunea divorțului, mă cred obligat a arăta modul cum era reglementat divorțul prin vechile legislațiuni românesce, înainte de 1864, dată promulgării codicelui civil în vigóre.

Codica Caragea, din Muntenia, în partea III, cap. 16, — intitulat »Pentru nuntă, zestre și exoprică« la punctul 6 reguléază desfacerea căsătoriei ast-fel :

»a) Când se va face în potrivă legei, adică când se va fi căsătorit »slobođi cu robî« sau creștinî cu cei de altă lege;«

»b) Când barbătul din slăbiciune nu eși va îndeplini datoria căsătoriei sale pēnă în trei ani;«

»c) Când femecea dintr'un început are pricinî împotrivotóre spre împreunare, ce nu se pot tāmădui;«

»d) Când barbătul sau nevasta vor vrea să se călugărăscă, sunt slobođi a se despărți;«

»e) Când barbătul va dovedi cum că nevastă lui a cugetat rău în potrivă vieței, sau muerea cum ca

barbătul ei a cugetat rău, atunci de trebuință e a se despărți;“

»f) Când barbătul va dovedi că muerea lui n'a fost fecióră, este slobod să se despărță;“

»g) Când barbătul va dovedi pe muerea lui de curvă, e slobod să o despărță;“

»h) Când barbătul are posadnică in casa sa sau că ține cu cheltuială de față aiurea, este slobodă nevastă să îl despărță;“

»i) Când barbătul eși va defăima nevastă cum că n'a fost fecióră, sau că e curvă și nu o va putea dovedi, este slobodă nevasta să îl lase;“

»j) Când barbătul neguțătoresce cinstea nevastei este slobodă nevastă să îl lase;“

»k) Când nu voescce unul pe altul, și nu se vor invoi pēnă in trei ani.“

Din tote aceste puncte, in legislațiunea actuală nu s'a păstrat de cât punctele: *e*, *g*, —casul de adulter, —și punctul *k*, care nu e alt ceva de cât un mod de despărtenie cu consimțēmēt mutual.

E de remarcat că de la punctul *g* până la *k* exclusiv, legiuitorul ȃice: »este slobod să o despărță» sau să îl despărță, dând prin acēstă dreptul unuia din soți de a desface casătoria, pe câtă vreme in cele-alte puncte se ȃice: să se despărță; ceea ce da loc a se crede că era la dispozițiunea soților pe lângă divorț și repudiū.

In punctul 7 al suscitatuului text se regulēză sórta copiilor, ast-fel copii de sex fēmenin mergeau cu mama lor, érō cei de sex masculin cu talāl lor, a-fară de casul când erau prea mici și avēnd nevoie de mama lor rămēnea la dēnsa.

Nutrimētul copiilor era in sarcina tatālui, érō de nu avea stare intr'a mamei, bine ințeles dacā și mamā, dupe cum urmēzā punctul 8, »era in bună stare«.

Tot la aceiași datā 1817, de promulgare in Mun-

tenia a *Codicei Caragea*, se promulgă în Moldavia *Codica Calimach*, care, dând logodnei aceeași tărie ca și unei căsătorii, nu permite desfacerea ei de cât pentru următoarele cazuri ¹⁾ :

»1) Pentru nevésnicia logodiților« — vârsta ce se cerea era de 14 ani pentru barbăt, și 12 pentru femei;«

»2) Pentru împreunarea de către semăntă străină;

»3) Pentru deosebirea credinței saú a dogmei; adică unirea făcută între creștini și necreștini, cum și între pravoslavnicii și cei de altă dogmă;«

»4) Pentru criminalicésca osândire;«

»5) Pentru prelungirea cununii peste patru ani« — care, dupe cum reese din § 85, paraliséză întru cât-va punctul 4 de sus, căci iacă ce ȋice între altele § 85 :

....»Póte a se pásui cununia și pėnă la al patrulea an adică pentru bólă unei părți, or pentru mórtea părinților, saú pentru ~~vinovația de criminal~~....«;

»6) Pentru adevėrată tundere și mutare la vieța monahicésca;«

»7) Pentru grele datorii;«

»8) Pentru sėvėrșirea logodnei de frică și silă;«

»9) Pentru mărșăvia de năravuri.«

»10) Pentru prefacerea stărei, adică de a perdut logodnicul cinul saú averea sa, saú logodnica făgăduita zestre.«

Pentru desfacerea căsătoriei se prevede următoarele motive, numai din pricina femeii ²⁾ :

»1) Dacă sciind (femeea) că se alcătuesce veri-o împerechere în potriua stăpinirii și a obscei siguranței, n'a descoperit fapta acėsta barbatului ei;«

»2) Dacă s'a dovedit précurvă, ori s'a osândit pentru veri-o faptă criminalicésca;«

¹⁾ Cap. II, § 120.

²⁾ P. I. cap. II, § 121.

»3) Dacă însăși ea a vrăjmașit viața bărbatului său știind că alții o vrăjmașesc, nu ăi-a făcut arătare îndată« ;

»4) Dacă desfătându-se mânâncă și bea, sau se scaldă împreună cu alții străini fără de voia bărbatului ăi« ;

»5) Dacă fără voia lui va mânca în casă străină și nu la părinții ăi, sau dacă bărbatul va goni-o fără a se afla ea în veri-o vinovăție din cele mai sus pomenite, și neavând părinți sau depărtată fiind de locuința lor, va petrece nóptea într'alt loc« ;

»6) Dacă fără de voința și știința lui va merge la privesisce, sau la alte asemenea locuri« ;

»7) Dacă inadins va pricinui perderea copiilor zămisliți, sau ăi va omori dupe ce se vor nasce« ;

»8) Dacă va cădea cu totul în patima beției.«

Éro paragraful 122 enumeră următoarele opt cazuri de desfăcere a căsătoriei din pricina bărbatului :

»1) Dacă s'a împerecheat însuși în potriva stăpânirii sau în potriva obștescei siguranțe« ;

»2) Dacă având scire că alții se împerechază în potriva stăpânirii, n'a înștiințat'o însuși, sau prin altă persoană« ;

»3) Dacă s'a osândit pentru veri-o faptă criminalicéscă« ;

»4) Dacă ori prin ce chip a vrăjmașuit viața femeii sale« ;

»5) Dacă a viclenit cinstea curăteniei ăi, dând'o pe mâna altor bărbați« ;

»6) Dacă pârind'o pe ca la judecătorie ca o preacurvă, n'a putut'o dovedi« ;

»7) Dacă cădend în dragostea altei femei, nu se va părăsi de acesta« ; și,

»8) Dacă dându-se patimei beției va pricinui vătămăre în buna orinduială și casnica economie«.

Femeea adulterină se închidea în monastire, de unde bărbatul era în drept să o libereze în ter-

men de două ani, dupe care timp, in cas contrar, se călugărea; tot el lua in desevêrșită posesiune dota, și numai usufructul ei când avea copii (§ 124 și 125).“

Femeea deslegată, — care se scotea din monastire, — nu se recăsătorea de cât dupe cinci ani; éró de se desfăcea căsătoria din pricina bărbatului, dupe un an luându'și dota înapoi. (§ 128, 129, 131).

De la § 133—138 se reguléază pozițiunea copiilor; ast-fel copii se dedeau celui in potrivea căruia s'a hotărit desfacerea, éró in privința divorțului prin consunțiment mutual, dupe ce ambii soți se inchideau in monastire, se dedea câte două treimi din averea lor copiilor, éró câte o treime monastirei.

In tóte casurile prevédute mai sus, desfacerea căsătoriei avea loc cu păgubiri contra celui care era cauza ei, căci § 143 da următóarele șése casuri când ea avea loc cu nepăgubiri.

»1) Dacă bărbatul sau femeea nu va putea implini căsătorésca datorie până la trei ani, socotindu-se din ziua intimplatei la dênșul său la dênșă neputință“;

»2) Dacă ambe părțile vor face cu unită voință alegerea vieței monahicesci, érá făcênd'o numai una, datóre este a lăsa celei-l'alte pe atât pe atât pe cât partea aceea ar fi putut lua dupe legi când astă-l'altă ar fi murit in însoțire“.

Acéstă parte era pentru ambii soți evaluată in de-o potrivă cu partea ce s'ar fi cuvenit unui copil (§ 957);

»3) Dacă se va robi, sau prin alt chip va lipsi unul dintre însoțiți și nu se va mai auđi de trăesce sau nu, pênă la împlinirea de cinci ani“;

»4) Dacă bărbatul va cădea in desevêrșită nebunie și nu'și va veni in simțirile sale pênă la al cincilea an; éró femeea pênă la al treilea an; de

nu va fi însă ac sta pricinuită din veri-o tainică vr jm sie, sau din altă pricin  a bărbatului.  r  intimpl ndu-se patima ac sta uneia sau alteia persoane intru aceeaşi  i a insoţirei, se desl g  indată cununia« ;

»5) Dacă bărbatul nu va afla fecióră pe aceea ce a primit-o ca pe o fecióră,  i va vădi indată acesta fără să o mai cun sc « ;

»6) Dacă va găsi pe femei ingrecat  din s m nţ  strein , neav nd sciinţ  de mai inainte pentru ac sta«.

Dupe aceste expuneri legiuitorul Codicei Calimach se ocupa de regulile ce trebuiesc observate, la desfacerea căsătoriei din cauza morţei soţilor, in privinţa rec s toririi lor  i a succesiunii.

De  i aceste două codice erau in vigóre, totuşi in România tribunalele eclesiastice erau singure competente a statua asupra cauzelor de divorţ, in baza *Pravilei Bisericeşti* (1854) care conţinea regulile dreptului roman din timpul lui Justinian, cu mici modificări  i simplificări luate din canónele sin delor, codificate de Matheiu Basarab.

Pravila biserice c , la cap. IV sub titlul : »Despre desp rtiri«, reglement z  in 9 paragrafe desfacearea căsătoriei in modul următor :

In paragraful 1, intitulat : »Urgie asupra celor celor ce despart cununia fără de vini«  ice, despre cel ce desparte nunta, fără a prevedea veri-o pedepsă ci numai invoc nd puterea divină, că »se va face moşnen munc i de veci«.

In paragraful 2 se prevede următórele casuri de desp rtenie :

»1) Când muerea sau bărbatul va pr curvi, însă numai atunci îşi p te lăsa bărbatul femeea, când o va găsi f c nd făţiş pr curvia, a ijderea  i femeea îşi lasă bărbatul când el va pr curvi cu altă femeea sau va ţine posadnic « ;

»2) Când ești va goni bărbatul femeea, sau nu o va hrăni sau altele asemenea acestora ei va face« ;

»3) Când bărbatul va da voe muerei sale să facă précurvie, muerea este in drept a cere despărțenie, éró bărbatul nu« ;

»4) Când scie bărbatul că muerea lui preacurvesce și el ar avea putere a o opri și nu o va opri, acésta se socotesce ca când însuși a dat voe a précurvi« ;

»5) Când énsö dupe preacurvie se vor insoți, se stinge judecata intre dênșii« ;

»6) Când veri-unul amenință viéța celui-l'alt prin armă sau otravă, sau prin veri-ce alt miđloc«.

In paragraful 3 intitulat : »Vinele bărbatului pentru care 'l lasă muerea lui«, se prevede următoarele patru puncte :

»1) De va vorbi bărbatul de réu asupra împératului său a domnului, muerea este in drept a él lăsa ;

»2) De va vrăjmăși întréga întelepciune a ei, adică curățenia, și va pune pe alții să o intine sau o va da, intr'acestea muerea lasă pe bărbatul ei ;

»3) De va defăima pe muere inaintea judecăței că e curvă, și nu va putea cu mărturií vrednice de credință să dea pe față curvia ei, atunci are voe muerea să 'l lase de va vrea, ca pre un prepuitor al ei«.

»4) De va avea altă muere în casa lui și va dormi cu dinsa intr'alt loc, și dupe ce 'i va đice ea sau alt cine-va de doué ori să se părăsécă și el nu va vrea, atunci 'l lasă muerea lui.

De ascmenea desfacerea căsătoriei avea loc și in casul când un pravoslavnic lua in căsnicie pe o eretică, afară de casul când căsătoria era deslegată de arhereú. (§ 4).

Paragraful 5 intitulat : »Despre vinele reciproce între bărbat și femeec«, impedică desfacerea căsătoriei când ambií soți se fac culpabili de aceleași vini.

Paragraful 6 este intitulat ast-fel: »Când și în ce chip se desparte bărbatul de muere pentru sodomie, érá paragraf 7, în 16 puncte prevede casurile de desfacere a căsătoriei pentru réutatea bărbatului.

Este de observat punctul 5 de subt acest paragraf unde bărbatul, în cazul când din cauza bătăilor și vrăjmașirilor femeea fugise de la dânsul, era dator »să o hrănescă și să 'i facă tótă odihna«.

Paragraf 8 este intitulat: »Se desparte căsnicia când bărbatul nu se află trupește cu muerea sa, fecioria muerei, bătaia bărbatului de muere, góna muerei de către bărbat« și reglementéză aceste casuri în 11 puncte; iar paragraful 9 tratéză în 10 puncte: »Despre martorii ce descoperă réutatea bărbatului«.

Afară de acestea și cap. V, ce urméză, al pravi-lei bisericesci se ocupă tot de desfacerea căsătorii, și e intitulat: »Urmări la pricinile de despărțire« cuprinde următoarele 10 paragrafe:

»1) Pricinile pentru care póte bărbatul să 'și gonéscă muerea fără scirea judecăței«, coprinde 11 puncte, între cari adulteriul și fermecătoria femeii.

»2) Muierea este datóre să mérgă după bărbatul ei verí în cotro va merge el«.

Acest paragraf coprinde 4 puncte, între care se prevede că femeea nu era datóre să 'și urmeze bărbatul când el se ducea să facă vre-o réutate, precum: furțișag, tâlhărie și alte ca acestea«.

»3) Pentru cei ce se îndrăcesc, »coprinde 4 puncte cu prevedere ca bărbatul să aștepte 3 ani iar femeia 5 în cazul de »indrăcire«, dupe care erau slobođi a se despărți.

»4) Pentru bărbații ce vor lua două mueri.«

Acest paragraf coprinde 8 puncte, între cari se prevede condamnațiunea unui ast-fel de bărbat la »ocná saú pedépsă trupéscă« éró femeii se confisca,

in folosul stăpînirii, »zestrea și darurile ce 'i va fi dat bărbatul«.

»5) Pentru cei ce se vor despărți de muere din pricina alteia«.

In acest cas căsătoria era oprită între bărbat și femeia care provocase desfacerea căsătoriei, când ea avusese bine înțeles relațiunii cu el.

»6) Pentru omul rob sau muerea róbă« căsătoria se desfăcea când unul din soți devenea rob.

»7) Pentru muerea care rămânând veduvă va voi să se mărite in anul acela«.

Femeia era datore să aștepte un an, dupe mórtea bărbatului pentru a se recăsători, afară numai de 'i va porunci stăpînitorul.

»8) Muerea al căruî bărbat se va duce intr'alt loc și acolo va ținea posatnică«.

In acest cas, muerea dupe o așteptare de 5 ani, putea să se recăsătorască, această permisiune se acorda dupe opiniunea patriarhului Dionisie.

»9) Pentru vremea in care muerea póte să aștepte pe bărbatul seü care lipsesce in loc depărtat«, și

»10) Fuga sau góna femeii din casa bărbatului«.

Ast-fel găsim reglementată această instituțiune in țera nós'ră până la 4 Decembre 1864 când se promulgă sub domnia lui Alexandru Ion I Cuza, domnul Principatelor Unite, actualul cod civil, luat dupe Codicele civil Napoleon al Franței, cu óre-care modificări.

VI

DIVORȚUL

IN

DREPTUL CIVIL ROMÂN

CAP. I.

Despre divorț și cauzele care dau dreptul a' l cere

În actualul cod civil român găsim, în titlul VI al cărței I-ia, reglementat în 75 de articole (art. 211-285) instituțiunea divorțului.

Acest drept, de a divorța, acordat numai în cazuri grave și cu multe restricțiuni, s'a admis în legislațiunea noastră, ca un rău necesar, pentru următoarele motive :

- a) Când unul din soți s'a făcut culpabil prin adulter față de cel-l'alt ;
- b) Pentru cruzimi și insulte grave ;
- c) Când unul din soți a fost condamnat la munca silnică sau recluziune ;
- d) Când un soț a vrăjmășit viața celui alt, sau știind că alții o vrăjmășesc nu-i a făcut cunoscut, în grabă, acesta ;
- e) Prin consimțământ mutual.

De aci rezultă că divorțul se poate admite, în le-

gislațiunea noastră actuală, pentru anume motive determinate de lege, (art. 211, 212, 213 și 215) și prin consimțimintul mutual al soților, (art. 214).

Acest din urmă mijloc, de desfacere a căsătoriei, e lăsat soților cari ar fi siliți, în alt mod, să dea la lumină fapte a căror gravitate, pe lângă că ar fi un temeinic motiv de admiterea divorțului, dar ca o consecință de demnitate socială ar vătăma simțitor interesul moral al unuia său chiar al ambilor soți și acesta mai cu seamă când lor le-ar fi încredințată educațiunea morală a copiilor lor, sau alte considerațiuni sociale.

Numai călăuzit de aceste considerațiuni, legiuitorul, spre a nu crea o pozițiune desperată soților le-a pus la îndemână divorțul cu consimțimint mutual, considerându-l ca un mijloc de probațiune indirectă a casurilor mai sus determinate, și, pentru a face și mai puternică această presumpțiune, spre a se asigura că acel consimțimint nu este efectul unei determinațiuni precipitate, ci al existenței unei cauze peremptorii de despărțenie, a deciz ca el să fie manifestat, dupe cum vom vedea, cu óre-cari formalități și condițiuni, la cari nu s'ar putea supune, de bună voe, de cât soții, a căror căsătorie ar fi isbită de nisce rele reale și destul de grave, pentru a constitui o cauză determinată de divorț.

Motivele său cauzele de divorț, fiind în mod hotărât precisate în codul nostru (art. 211-215) orice cerere cari ar avea un alt mijloc, pentru admiterea unui divorț, trebuie respinsă de judecătorul chemat a statua în această materie; și, o-dată admis principiul că legea nu se creadă prin interpretațiuni, el trebuie aplicat mai cu deosebire în această materie, unde ordinea morală și materială a societății e viu interesată.

CAP. II

Divorțul pentru cauză determinată§ I. **Adulteriul**

Adulterul este violațiunea credinței reciproce ce soții eși au jurat în momentul când au contractat căsătoria, un ast-fel de soț, — culpabil de adulter, — călcând datoria cea mai sacră a căsătoriei, pentru care s'a obligat în fața ómenilor și a lui D-zeu, comite un atentat grav la bunele moravuri, și deschide o prapastie între dînsul și soțul inocent, din acel moment desfacerea căsătoriei e inevitabilă. De și ambii soți sunt de o potrivă culpabili, cu tóte acestea legile civile și politice, ale tuturilor popórelor, au cerut de la femeie un grad de continență și de abținere ce nu 'l póte cere de la barbat, pentru că violațiunea pudórei, presupune în femeie o renunțare la tóte virtuțile, natura însă-și insemnând infidelitatea femeii prin probe sigure, așa copii adulterini ai femeii sunt necesarmente și ai barbatului și, de și fructul incestuos ai violatorului bunelor moravuri, totuși urmază să pórte numele și să cadă creșterea lor în sarcina soțului inocent; rezultă dar, din acest punct de vedere, că societatea câștigă moralmente și materialmente prin desfacerea unei căsătorii mánjită de acest fapt incestuos. Nu e nevoie să mai amintim ca copii adulterini ai barbatului n'au nici o înriuire, în ambele casuri, când soția e culpabilă sau inocentă, asupra ei.

Ceva mai mult, codul penal se abate de la principiul consacrat prin art. 59, că nici o crimă sau delict nu póte fi scusat, când, prin art. 253 dă drept soțului ultragiāt, prin adulter ca să ucidă pe cel ultragiator, prins în flagrant delict și în casa conjugală; prin urmare adulterul este considerat nu numai ca o cauză de divorț, dar și ca un adevărat delict penal.

Orî cât de mult ar suferi societatea, ênsö, când s'ar ivi în sinul ei fapte de asemenea natură, ni-meni, afară de soțul ultragiât, n'are dreptul de a intenta acțiune contra acestui delict penal, care pöte rămene în tot-d'auna la adăpost de rigorile legei, când soțul inocent o voesce ast-fel (art. 270 cod. pen.)

§ II. Escese, cruđimî și insulte grave

a) *Escesele*. Când un soț suferă din partea celui-l'alt acte de violență, cari ar putea chiar să'i pună viața în pericol, legiuitorul pöte să 'i acorde ea in-te-me-iat divorțul motivat pe o asemenea faptă.

b) *Cruđimile* (soevitia). Ura unuia din soț către cel-l'alt, lipsa de ajutor, maltratările sunt rele tratamente, cari, fără de a pune viața în pericol a soțului, ast-fel trat, face ênsö traiul comun imposibil. Un asemenea cas spre a face probă în justiție, pentru legalitatea divorțului, trebuie motivat și probat, de soțul reclamat, că soțul ultragiator, când comite aceste cruđimile comite cu o intențiune saü voință criminală;

c) *Insultele grave* (injeriae atroces) rezultă din vorbe, scripte saü fapte ultragiate, prin care unul din soți atentă la onörea și stima celui-l'alt și se manifestă prin nisce sentimente de ură, de aver-siune saü de dispreț.—Presentându-se sub forme fórte variate, legiuitorul le-a lasat la aprecierea judecătorului fondului, în competența căruia incumbă admiterea saü respingerea unui divorț ast-fel motivat.

§ III. Condemnațiunea la munca silnică saü reclusiune

Legea permite unuia din soți, să cêră desființarea căsătoriei, când cel-l'alt va fi condamnat la muncă

silnică saă reclusiune ; acéstă cerere nu pôte fi admisă de temeinică de cât când hotărârea pronunțătoare de condemnațiune rămâne definitivă, ne mai putând fi atacată pe nici o cale (art. 243 cod. civ.)

Soțul, necondemnat, pôte cere desfacerea căsătoriei, chiar și in casul când soțul condamnat se grațiază saă i se mai micșorédă pedépsa ; nu pôte însă cere despărțenia, dacă condamnatul 'și făcuse pedépsa înainte de a se căsători, pentru motivul că se presupune că s'a cunoscut condemnațiunea.

Este rațională însă motivarea unei asemenea cereri de divorț? Neîndoios că da ; pentru că o pedépsă atât de mare nu pôte să rămână mult timp personală. Împlicit ea se resfrânge și asupra soțului inocent, și apoi, la contractarea unei căsătorii, nu s'a avut ôre in vedere obligațiunea ce êși iaă soții unul față de altul de a păstra onôrea, și de a o transmite copiilor lor ca pe cea mai prețiosă hereditate? Intr'un asemenea cas legea n'a voit să constringă pe soțul inocent și cinstit de a purta umilirea și degradațiunea soțului desonorat. Pe de altă parte, considerând ca scopul căsătoriei constă nu numai in invoirea făcută dintre soți și a'și petrece împreună intréga lor viață ajutându-se reciproc și fiind părtași la bucuriile și amărăciunile vieței, ci și in faptul de perpetuare a speței, e nerațional, ca admitând căsătoria pentru aceste considerațiuni, să se expună un soț inocent la un celibat pe tótă viața, din cauza condemnațiunii soțului vinovat.

§ IV. Atentat la viață

Art. 215 dice :

»Despărțenia se pôte pronunța :

»In contra soțului care a vrăjmășit viața celui-lalt soț saă sciind că alții o vrăjmășesc nu êi-a făcut arătare indată«.

Acest articol e pus aci în întregul lui din codul Caragea.

Se susține, și cu drept cuvânt, că e de prisos dispozițiunea acestui articol de ôre-ce se află prevedută și în art. 212.

CAP. III

Procedura divorțului pentru cauză determinată

SECȚIUNEA I

Generalități

Legiuitorul regulază în mod special procedura în materie de divorț, unde în toate cele-l'alte cauzuri caută să dea o soluțiune cât se pôte mai grabnică diversilor contestațiuni, aci, din contră, încercă, prin raționale termene-intârzietóre, să reconcilieze pe s'ți, dându'l anumite timpuri de reflecțiune, é ô judecătorului încumbându'i datoria de reconciliator, prin consiliile ce e obligat să dea soșilor (222).

Instanța se deschide la tribunalul districtului în care domiciliază soșii (216), érc înfățișările aũ loc în camera de deliberare a judecătorilor în mod contradictoriũ și numai în prezența soșilor, hotărira definitivă énsô se pronunță în audiență publică (240).

Cine pôte intenta acțiunea în despărțenie? Nimeni, alt-cine-va n'are acest drept, de cât soșii, acéstă facultate este alipită exclusiv de persôna lor. Énsô o cerere de divorț, făcută de unul din soșii, se pôte continua, în cazul când el ar deceda, de către heređii saũ reprezentanții acestuia și obține o hotărira efectivă numai pentru interesele pecuinare, cari ar fi subordonate rezultatului acțiunei principale, în profitul heređilor saũ reprezentanților persônei defuncte.

Cu toate acestea individul pus sub un consiliu judiciar; are nevoie de asistența acestui consiliu pentru cererea introductivă de divorț, nu e tot astfel și cu interdicul care, fără autorizațiunea curatorului, poate, in intervale lucide, să intenteze acțiunea în despărțenie ¹⁾).

SECȚIUNEA II

Competința tribunalului de deschiderea instanței în materie de divorț

Tribunalele civile, ori cari ar fi natura faptelor sau a delictelor ar ar provoca cererea de desfacerea căsătoriei dice art. 216 sunt competente a primi cererea introductivă de divorț.

Se pó e întembla însă ca faptele pe cari soțul reclamant și intemeiază cererea să dea loc la o urmărire criminală, in asemenea cas acțiunea divorțului rămâne in suspensiune inaintea tribunalului civil, până la pronunțarea hotărârii de către justiția criminală (art. 217).

De și acest articol vorbesce de urmărirea inaintea curței cu jurați, totuși, dacă faptele ar constitui un simplu delict este evident că in cazul acesta se va procede tot astfel; se suspendă cererea de divorț până ce tribunalul corecțional va judeca delictul.

Art. 217, in partea sa finală, dispune că nici o respingere sau excepțiune, prejudiciabilă soțului care a făcut cererea, nu se póte deduce din hotărârea dată asupra acțiunii publice, și discolparca acusatului nu impedică intru nimic admiterea acțiunii de divorț, pentru motivul că se póte întembla ca faptul să nu intre in nici o dispozițiune a vreunui text de lege pentru a fi pedepsit, sau să nu intrunescă toate elementele criminalității. Din contră

¹⁾ Laurent III, No. 127. pag. 26.

condamnațiunea soțului inculpat înaintea instanțelor represive va prejudeca acțiunea divorțului în acest sens că proba existenței actului culpabil din partea acusatului, exercitat asupra soțului reclamant, se găsește făcută înaintea justiției civile prin chiar producțiunea hotărârii condamnătoare, când această hotărâre a dobândit autoritatea lucrului judecat. Acesta rezultă și din expresiunile articolului nostru, care prohibă a se deduce din hotărârea penală vre-o excepțiune prejudiciabilă în contra soțului reclamante; de unde urmăzând ca o asemenea excepțiune să pôte foarte bine deduce în contra soțului dețindore, și motivul acestei deosebiri făcută de lege este, dupe cum am spus, că pot esista cuvinte destul de puternice pentru admisiunea divorțului, de și ele nu au forța suficientă pentru a atrage din partea societății o penalitate.

În privința formalităților pentru casuri determinate, legiuitorul prevede o procedură mai expeditivă pentru cazul când divorțul e motivat pe condamnațiunea unui soț la munca silnică sau reclusiune. Formalitatea, necesară în această privință, constă în a se presenta tribunalului civil, al domiciliului soților, o copie legalisată dupe sentința de condamnațiune, însoțită de un certificat din partea grefei criminale constatător ca sentința pronunțată în chestiune nu mai pôte fi refăcută prin nici o cale (art. 243 c. c.), în acest cas prezența soțului condamnat în instanță e inutilă, dânsul ne mai putând invoca nici un mijloc de apărare.

Dacă cererea de divorț se întemeiază, în afară de motivul pentru condamnațiune la munca silnică sau reclusiune, pe alte motive, bine înțeles prevădute de lege, procedura este complicată, mai tardivă și cu tendințe reconciliatōre, judecătorul fondului ținut fiind să aibă în vedere următoarele faze ale procesului:

a) Incercarea de reconciliare făcută, în camera de delibereare, înaintea judecătorului însărcinat cu instrumentarea afacerii.

Cererea, de divorț, întemeiată pe vr'unul din motivele enunțate, însoțită de toate indicațiunile necesare pentru a da putere gravității faptului se adresează de însuși soțul reclamant, — în persoană —, președintelui tribunalului domiciliului său, sau judecătorului ce îi ține locul, — procuratorii neadmițându-se în această materie (225), — care dupe ce va asculta pe reclamant, fie la tribunal, fie la domiciliu un cas de bôlă justificată, (art. 218), îi va face observațiunile cuviincioase pentru a renunța la o asemenea pretențiune, dupe care va cerceta temeinicia motivelor reclamării, împreună cu toate actele și piesele justificative de vor fi esistând. În cas de netemeinicie a motivelor, cererea devine inadmisibilă.

În timpul cercetării cauzei însă se pot depune motive noi cari să agraveze situațiunea faptelor, în acest cas judecătorul admițând, în principiu cererea de divorț, va parafa dosarul făcut în cauză în care se află cererea de divorț, cu toate actele necesarii, incheind un proces-verbal, ce trebuie semnat și de reclamante, (art. 219), dupe care se va ordona citarea părților, persoanei reclamate trimetându-i-se copie dupe petițiunea de divorț și ordonanța judecătorului (art. 220).

La ziua fixată de nu se va presenta reclamantul și de nu ăși va justifica absența, se presupune că s'a renunțat la această pretențiune și se va incheia instanța, éro de va lipsi partea reclamată procesul se va cerceta și judecătorul va da éroși soțului reclamant, sau ambilor soți, sfaturile sale stăruind pentru a îi reconcilia și neisbutind va incheia un nou proces-verbal care, împreună cu dosarul afacerii, se va înainta ministerului public, dupe ce va

fi referit de mersul cercetărei cauzei și complexului tribunalului (art. 214).

Treîdile, de la îndeplinirea acestor formațiuni președintele său judecătorul însărcinat cu instrumentarea cauzei, având în vedere și concluziunile emise de ministerul public, va acorda sau va suspenda permisiunea de a se cita părțile, nu în mod absolut ci pentru un timp limitat de lege la 20 zile. Permisuniunea se dă în camera de deliberare și se pronunță în audiență publică.

b) Excepțiunile ce se pot ridica contra acțiunii de divorț

Instrumentarea acțiunii de divorț poate fi nimicită prin următoarele excepțiuni de neprimire:

1). Reconcilierea, sau renunțarea la dreptului de a cere desfacerea căsătoriei a soților dă dreptul judecătorului de a respinge o cerere de divorț, nu poate opri însă dreptul aceluiași soț reclamante de a formula o nouă cerere întemeiată pe noi motive.

Când această excepțiune este bine stabilită cererea câtă să fie respinsă, fie reconcilierea expresă sau tacită, fie că ea a avut loc înainte sau în cursul instanței, destul numai că faptele pe cari să întemeieze cererea să fi fost cunoscute de reclamante la epoca împăcării sau a renunțării (art. 251-252.) Cestiunea de a se scie cari sunt faptele din care rezultă o împăcare este lasată la aprecierea judecătorului.

Trebue să notăm că această excepțiune poate să fie propusă în or-ce stare a procesului.

Proba împăcării se face pe căile ordinare, putând resulta atât din mărturisirea reclamantului, cât și din jurământ (art. 253) .

»Din coabitarea soților, dice Inalta Curte de Ca-

sațiune,¹⁾ nu reese o împăcăciune intru cât nu există altă probă care să convingă pe judecătorul fondului de contrariu.

2). Prescripțiunea poate fi invocată, pe cale excepțională, pentru paralisarea unei acțiuni de divorț. Codul civil ne precisând un deosebit mod de prescrierea acțiunii de divorț urmăzează că și în această materie trebuie să se aibă în vedere dispozițiunile art. 1890.

O altă excepțiune ce se poate ridica, pentru neprimirea cererei de divorț, este și aceea când soțul reclamant ar fi culpabil de aceleași fapte ce ar fi invocat în sprijinul cererei sale, (compensațiune).

b) Regulele privitoare la primirea sau respingerea cererei de divorț

Judecătorul ne isbutind pe nici o cale a împăca soții, ordonă citarea părților în termenul prescris de art. 78 pr. cod. civ. La ziua hotărâtă părțile se prezintă, în persoană, putând fi însoțite de câte un sfătuitor, în camera de deliberare, nici o altă persoană, afară de grefierul tribunalului, sau al secțiunii unde e repartizat procesul, nu poate asista la ședință, care se ține cât se poate de secretă, spre a nu se divulga în public motivele provocătoare despărțenici, într'un asemenea caz, agravându-se mai mult pozițiunea soților și reconcilierea devenind imposibilă, scopul legiuitorului de a înăbuși cererea de divorț nu și ar mai avea locul.

Reclamantul va espune în mod precis toate motivele pe cari și întemeiază cererea, éro de nu va fi în stare să argumenteze desvoltarea faptelor în mod precis, va lăsa acesta în sarcina unui sfătuitor, de asemenea va propune or-ce dovezi ar avea și în in-

¹⁾ Hot. No. 116, 1893, s. II.

temeierea celor susținute va propune și proba cu martori, de o va incuviința judecătorul în cas când nu'și ar fi format convingerea din cele espuse (art. 224).

Părâtul în persónă, sau asistat de un sfătuitor, va face observațiunile sale asupra doveșilor propuse de reclamant fără ca să i se agraveze situațiunea sau să sufere vre-o pierdere în casul când n'ar face acestea, legea lăsându-i această facultate după cum adeverește și espresiunea, „va putea“, (art. 226), de asemenea pôte propune și el martori, reclamantele avënd același drept de a face sau nu observările sale.

După ce judecătorul a făcut cuvenitele cercetări și după ce a ascultat susținerea și combaterea mijlócelor propuse, inchee un proces verbal, care după ce se citește părților, se subscrie și de dinsele, ori se motivéază într'ânsul nesciința sau nevoința lor de a subscrie (art. 227).

Când ambele părți lipsesc se suspendă procesul, și nu se mai redeschide de cât după o nouă intervenire a reclamantului, éró dacă reclamantul se constată, prin certificat medical depus în ziua înfățișării, că nu pôte veni din causă de bólă, înfățișarea se amână pentru un alt termen; nu e tot astfel și cu părâtul, procesul putându-se judeca în lipsă-i, éró el ne avënd drept a face opoșiție în contra hotărârii ce se va pronunța, — opoșiția nefiind admisă în materie de divorț din cauza procedurii speciale ce se susține că trebuie observată aci,—de cât în apel.

După îndeplinirea acestor formalități tribunalul ordonă părților să se presinte în audiența publică, punându-le în cunoștința termenul de înfățișare sau comunicându-l prin citațiuni, numesce un raportor și înaintéază dosarul în cauza ministrului public.

În ziua hotărâtă, tribunalul avënd în vedere pe de o parte raportul judecătorului însărcinat cu instrumentarea cauzei, éró pe de alta conclusiunile

ministerului public admite sau respinge cererea de divorț (art. 229).

d) Despre procedură asupra fondului

Odată admisă cererea de divorț, tribunalul statuează asupra fondului prin o a doua sentință, fără să mai fie nevoie a se face vre-o anchetă. Cu toate acestea tribunalul poate să facă numai o incheiere pregătitoare, când găsește că afacerea nu este în stare d'a fi definitiv judecată, îndatorând pe reclamante să aducă dovezi temeinice în sprijinirea faptelor alegate de dânsul (art. 230).

Prin art. 231 se prevede că părțile, în urma raportului judecătorului și mai înainte de a vorbi ministerul public, pot propune contestările lor mai întâiu asupra admiterii motivelor și apoi asupra fondului; reclamațiunile fiind făcute de soțul reclamant prezente în instanță.

Incuviințându-se noui dovezi, cum ar fi martorii propuși de ambele părți, se va trece în procesul verbal numele și pronumele lor după ce președintele, ori judecătorul care îi ține locul, va anunța pe părți că de la acest moment nu vor mai fi primiți a mai face și alte propuneri (art. 233).

După ce se vor face propunerile părților și se va asculta și ministerul public tribunalul va statua de îndată (art. 233.)

e) Modul de probațiune

Orice mijloce de probă trebuiesc admise pentru stabilirea faptelor, cari servesc de fundament cererii de divorț, ast-fel: scriptele, martorii, scrisori injurioase ce un soț a scris celui-l'alt și chiar presumpțiuni, cu următoarele esecțiuni:

1). Mărturis rea judiciară, sau extrajudiciară a

reclamantului, nu formeză o probă suficientă în contra lui, pentru că s'ar putea să fi intervenit un acord între el și pârât spre a face să se pronunțe divorțul pentru o cauză presupusă și să se evite încercările prescrise de lege pentru divorț prin consimțământul mutual și cele ale lui mai ales în privința copiilor. Pentru același cuvânt pârâtul nu poate fi întrebat asupra faptelor și motivelor pe care se întemeiază o cerere de divorț.

2) Rudele, aliații pōnē la al patrulea grad inclusiv, ai ambelor părți precum și servitorii acestora în procedura ordinară nu pot fi ascultați ca martori, ci numai ca simplii informatori, éró copiii soților și descendenții acestora, cum și servitorii soților nu pot depune în nici un mod (art. 234).

Cercetarea se face în forma următoare: ori-ce hotărâre, care va admite proba cu martori, va arăta și martorii cari trebuie ascultați determinând ziua și ora în care părțile sunt datore a éi aduce la tribunal, éró în ziua determinată tribunalul, în ședința secretă va primi, față cu ministerul public, depunerile martorilor. Tot în acea ședință sfătuitoari sau amici ai soților pōnē în număr de trei, pot fi prezenți (art. 235—236).

Aceste depozițiuni legiuitorul le-a admis a se lua în ședința secretă pentru a nu bleșa întru ceva considerațiunea și reputațiunea socială de care se bucură soții.

Părțile prin ele însēși sau prin sfătuitoarii lor, fac marterilor observațiunile și interpelațiunile ce cred de cuviință fără a întreprinde cursul depunerii (art. 237).

Fie-care depunere va fi redigată în scris, precum și observațiunile la cari au dat loc; éró procesul-verbal dresat în cauză se va citi părților și martorilor cu îndatorire de a subscrie fie-care

în josul lui, sau cu mențiune de declarațiunea că nu pot sau nu voesc a subscrie (art. 238).

În urma acestor cercetări, și dupe ce se va fi scurs și anul de încercare prevădut de art. 242, tribunalul sorocește ședința publică, pentru cercetarea procesului, ordonă comunicarea procedurii ministerului public și numirea unui raportor. Tot în aceeași ședință și prin aceeași ordonanță se hotărăsce a se notifica pârâtului termenul sorocit pentru ședința publică (atr. 239).

Cu toate acestea comunicarea nu este nulă dacă nu a fost făcută în acest mod.

CAP. IV

§ 1. Despre sentințe, apel și recurs în casație

Despre sentințe. — În ziua hotărită, pentru înfățișarea părților în litigiu, se ia în cercetare procesul, dupe ce se va da citire raportului dresat în cauză de judecătorul însărcinat de tribunal; lipsa acestei formalități formând un motiv de nulitatea sentinței pronunțată fără observarea ei. Părțile desvoltă și combat în mod contradictoriu motivele ce se vor fi format, și dupe ce se va asculta și ministerul public, în concludsiunile sale ¹⁾ se va pronunța

¹⁾ Înalta curte de casație S. I. prin hotărîrea No. 47 din 1891, se pronunță ast-fel: Asistența ministerului public, într'un proces de divorț nu este necesară, chiar când e vorba de regularea sôrtei copiilor minori ai soșilor ce se judecă, căci copii nu figurază ca părți principale în cauză.

Credem însă anihilată această dispozițiune căci tot Înalta Curte de Casație prin hotărîrea No. 153 din 1892 pronunțată de secțiunea a II, casând decisiunea Curței de Apel din București, secția II, cu No. 20 din 1891, hotărăsce ast-fel:

»Orî de câte orî se găsească în cauză și interese de minori instanțele judecătorești cută a fi constituite cu prezența și a ministerului public, ast-fel hotărîrea pronunțată de curtea de apel într'un proces de divorț, în care s'a regulat și pozițiunea minorilor copii ai soșilor, fără să fi participat la constituirea ei și ministerul public, este nulă și casabilă.

sentința în audiență publică în aceeași zi, sau se va amâna pronunțarea ei pentru o altă zi dacă tribunalul rămâne în deliberare (art. 240).

Condițiunea de publicitate este cerută de lege pentru că desființarea sau menținerea unei căsătorii preocupă foarte mult pe cei interesați în cauză mai cu seamă, în ce privește capacitatea juridică a femeii, precum și pozițiunea materială a bărbatului dacă va fi comerciant.

O-dată sentința pronunțată în ultima instanță sau care a dobândit puterea lucrului judecat, soțul câștigător în cauză, dupe ce a lăsat să curgă termenul de apel, doveditor ca nefăcut printr'un certificat emis de la grefa curții respective, va prezenta, oficerului stărei civile care a efectuat căsătoria, copie legalisată dupe sentința neapelată, împreună cu certificatul grefei curții de apel, acesta însă numai în termen de două luni de la dobândirea sentinței a autorității lucrului judecat. Sentința tribunalului se va transcrie în registrul stărei civile în care s'a înscris și actul de căsătorie, (art. 276), cu toate acestea Înalta Curte de Casație prin hotărîrea No. 238 din 1892, a decis că o hotărîre de divorț poate fi înscrisă în registrul de căsătorii al anului în care ea se dă.

Neindeplinirea acestei formalități (art. 246) paralizează dispozițiunile unei asemenea hotărîri și soțul neconsecinte va perde beneficiul judecăteli ce câștigase ne mai putînd reincepe acțiunea sa pentru despărțenie de cât băsându-se pe alte mijloce (art. 238).

Despre apel și recurs. Sentințele tribunalului date în materie de divorț pot fi atacate pe cale apelativă (art. 244).

În apel însă nu mai e de observat ca la prima instanță o procedură specială dupe cum reese din art. 244 cînd dice: în materie de divorț cauza se

va cerceta și judeca de urgență de către curtea apelativă; cu toate acestea Inalta Curte de Casație completând prevederile art. 241 hotărăște în modul următor: „Instanța în apel poate acorda anul de încercare prevădută în materie de divorț de art. 241 codul civil”.¹⁾

Termenul pentru apel se regulează după prescripțiile art. 318 pr. civ., iar pentru recurs este de trei luni; în privința însă a divorțului admis prin consimțământul mutual al soților, termenul de apel este de 20 de zile, și de recurs de o lună.

Decisiunea pronunțată de curtea de apel prin care se confirmă sentința tribunalului poate fi transcrisă în registrul oficiului stărei civile, când e dată în lipsa părutului, după ce s'a observat termenul prescripției de art. 154 pr. civ.; iar dacă e pronunțată în urma unei judecăți contradictorie termenul, de două luni pentru a o transcrie, începe a curge după ce a expirat termenul de recurs în casație, adică după trei luni de la ziua comunicării decisiunii.

Recursul în casație în materie de divorț este suspensiv, legiuitorul împiedică executarea provizorie a sentinței sau decisiunii de temă ca nu cum-va soțul câștigător de cauză, să nu se recăsătorească căci nu e nevoie să mai spunem că într'un asemenea caz o curte sau un tribunal de trimetere refăcând hotărîrea admitătoare de divorț, face să subsiste și prima căsătorie.

§ II. Măsurile provisorii ce se pot lua cu ocaziunea unei cereri de divorț

a) *Relative la copii*. Puterea părintească fiind de atributul tatălui, legea îi dă dreptul de a păzi și

¹⁾ Hot. No. 168 din 12 Oct. 1892, secția II.

crește copiii născuți în timpul căsătoriei, de aceea și în materie de divorț pe tot timpul procesului (art. 249) vine și ei confirmă și mai mult această autoritate, afară numai de cazul când tribunalul, dupe cererea mamei, familiei saŭ a ministerului public, apreciindu-se gravitatea unor impregiurări vătămătoare copiilor vine să ȳ ia din mâna tatălui și să ȳ incredințeze provisoriu într'un loc mai de siguranță, pênă la pronunțarea definitivă a desfacerei căsătoriei. În tot timpul duratei procesului tatălui ȳ încumbă sarcina întreținerii copiilor, ȳră nici de cum și mamei, dupe cum pare a se prevede prin art. 283; căci în acest sens Inalta Curte de Casație se pronunță ast-fel: *Numai în cazul când se pronunță divorțul are loc aplicațiunea art. 283 nu și când se pronunță separațiunea provisorie a soșilor ca mijloc de ȳ cercare spre a 'i face să revină la viața comună* ¹⁾.

b) *Relativ la soși.* Tribunalul, în urma unei cereri justificată făcută de femeie, pôte s'ò autorise să părăsescă domiciliul conjugal în tot timpul cât va continua cercetarea cauzei divorțului; facultatea ce femeea are, fie ca reclamantă, fie ca pârîtă, legea neputând lăsa să viețuescă împreună persoane cari se află în animositate (art. 250). Afară de această, legiuitorul are în grije că într'un asemenea cas barbătul să fie obligat să furnizeze o pensiuie alimentară soșiei sale; nu și în cazul când ea ar părăsi domiciliul conjugal fără autorisațiunea tribunalului, căci ȳcă cum se întăresce al. I al art. 250 de către Inalta Curte de Casație prin hotărirea No. 23 din 1872, pronunțată de secțiunea I:

Femeea, care a pornit acțiune de divorț, nu pôte dobândi o pensie alimentară de la soșul seŭ, dacŭ mai înteu nu a fost încuviințată de tribunal părăsirea ce ea a făcut domiciliului conjugal.

¹⁾ Hot. No. 37 din 1867.

CAP. V.

Divorțul prin consimțământul mutual

Am dîs că judecătorul în privința unei cereri de divorț motivată pe consimțământul mutual al soților, trebuie să fie mai exigent; față cu o căsătorie ce urmează a se desface în asemenea mod, încumbându-l perspicacitatea devinațiunii motivului indirect de probațiune a imposibilității continuării căsătoriei și pe care soții din cauza condițiunii lor sociale nu el pot espune.

Pentru acest sfîrșit legiuitorul îndatoréză pe judecător să aibă în vedere, la admiterea în principiu a unei asemenea cereri de divorț, următoarele condițiuni:

a) Soții să aibă etatea cerută pentru efectuarea căsătoriei, șocotindu-se majori și capabili d'a consimți prin ei însăși, adică bărbatul să aibă 25 de ani éro femeea 21; prin acésta legea voinđ a apăra pe soți de ușurințele tinereței (art. 254);

b) Cererea de divorț, prin consimțământ mutual, nu póte fi admisă de cât dupe trecerea a doui ani de căsătorie, carí trebuie să fie impliniți;

c) Dupe trecerea a 20 de ani de căsătorie cererea de divorț prin consimțământ mutual e respinsă, asemenea și când femeea a implinit etatea de patru-deci și cincí ani (art. 256);

d) Consimțământul mutual al soților trebuie să fie autorisat de acela al tatălui și al mamei saú, în lipsa acestora, de ascendenții aflători în viață (art. 257);

e) Soții, pentru ca divorțul lor, motivat pe consimțământul mutual, să fie primit, sunt obligați a face un inventariú și estimațiunea averei mobilă și

imobilă și a eși regula drepturile lor respective în privința cărora sunt liberi de a face transacțiuni.

Acest drept ce legea acordă soților de a se invoici asupra drepturilor lor respective, înainte de desfășurarea căsătoriei este o excepție de la regula generală; legiuitorul considerând pe soții, cari voiesc a se despărți, ca două persoane străine una de alta și putând să trateze între ele fără nici un pericol.

f) Soții, dupe art. 259, sunt ținuuți încă să hotărască prin convenție în scris asupra acestor două puncte :

1°) Copii născuți din căsătoria lor la cine vor sta atât în timpul duratei procesului, cât și dupe ce divorțul se va pronunțat; și

2°) Să evalueze suma necesară pentru întreținerea copiilor și să determine obligațiunea celui ce urmăzează să o dea, sau părțile ce se vor da.

O dată hotărâte acestea, soții se vor presenta la tribunalul reședinței lor și, în fața a două martori aduși de ei, vor declara președintelui său judecătorului ce ei ține locul, decisiunea lor de a divorța.

Președintele le va face observațiunile necesare și le va citi capitolul din codul civil ce regulază efectele despărțeniei, dupe care, dacă soții vor persista în decisiunea lor, ei va îndatora să depună la tribunal următoarele acte :

- a) actele lor de nascerea;
- b) actul de căsătorie;
- c) actele de nascere și de decese ale copiilor născuți din căsătoria lor; și
- d) declarațiunea autentică din partea ascendenților că ei autorisa a se despărți prin consimțiment mutual (art. 262).

În urma acestora se va încheea un proces-verbal, în care se va face mențiune despre autorisațiunea ce va trebui a se da de judecător femeii spre a se retrage din casa conjugală; éro declarațiunea so-

ților că consimt a se divorța va trebui repetată înaintea aceluiaș tribunal de soți, la a patra, a șeptea și a decea lună, observându-se aceleași formalități în ce privesc consimțimentul părinților or ascendenților lor (art. 263 și 264).

Dupe împlinirea unui an de la facerea primei declarațiunii, și dupe ce se va mai aștepta încă o trecere de timpe 15 zile de la acéstă dată, soții, însoțiți fie-care de câte douë rude ori amici, persóne notabile și în vèrstă de 40 ani cel puțin, se vor presenta înaintea președintelui tribunalului și în baza copiilor legalizate dupe cele patru procese-verbale cari cuprind consimțimentul mutual, precum și a tuturilor actelor ce vor fi avënd, fie-care în parte și în prezența celui-l'alt va cere președintelui, ori judecătorului însărcinat cu cercetarea procesului, admiterea divorțului. Despre acestea grefierul va încheia un proces-verbal care se va semna de ambele părți și de martori.

Președintele său judecătorul ce instrumentează afacerea, va referi dupe acéstă tribunalului și va înainta dosarul causei ministerului public, care dupe ce va cerceta actele, emite conclusiunile sale ast-fel: *legea permite* sau *legea opresce* (art. 268).

Asupra referatului făcut de judecătorul ce a cercetat cauza și dupe ce se va avea în vedere și conclusiunile ministerului public, tribunalul ie în cercetare, în complectul său, cauza și admite sau respinge cererea de divorț, în cas de respingere dice art. 269 sentinței tribunalului cată să fie motivată.

Sentința tribunalului póte fi atacată pe calea apelului chiar dacă ea admite divorțul motivat pe consimțimentul mutual al soților. Acesta se justifică prin hotărîrea No. 30/90 a Inaltei Curți de Casație, secția I, care se pronunță ast-fel :

»Hotărîrea tribunalului dată în materie de di-

vorț prin consimțiment mutual este supusă apelului fără distincțiune dacă prin ea se respinge sau se admite divorțul».

În contra sentinței tribunalului se poate apela în termen de două-deci de zile de la a ei comunicare; apelul, dice art. 270, trebuie făcut de ambele părți și prin cereri separate; cu toate acestea Înalta Curte de Casație statuază ast-fel :

«Sentințele tribunalului pronunțate în materie de divorț prin consimțiment mutual sunt supuse apelului și apelul este valabil chiar când este făcut numai de către una din părți¹⁾.

Prin art. 271 se prevede că apelul trebuie să fie comunicat și ministerului public de la prima instanță, care dupe zece zile trimite concluziunile sale procurorului general al curții apelative (art. 272), pentru ca acesta culegând informațiunile necesare să le pótă referi președintelui curții, cel mult în termen de cinci zile de la primirea concluziunilor.

Dupe zece zile de la referatul procurorului general, curtea va decide în mod definitiv asupra apelațiunii.

Decisiunea curții în cas de nemulțumire a părților, pótă fi atacată, tot în modul de mai sus, — de ambele părți, — în termen de o lună, cu recurs în casație; dacă însă curtea apelativă admite divorțul numai soțul nemulțumit pótă ataca cu recurs decisiunea pronunțătoare de divorț.

Revisuirea se pótă face și prin procurator. Înalta curte de casație pronunțându-se, în acest mod ast-fel²⁾: «În materie de divorț, cererea de revisuire a hotărîrii se pótă face prin procurator cu procură în regulă».

¹⁾ Hot. No. 33, din 1880, S. I.

²⁾ Hot. No. 98, din 1884, S. II.

CAP. VI.

I. Efectele divorțului

§ I. Efectele comune la ambele specii de divorț

Divorțul fiind un mod de disolvare a căsătoriei, produce aceleași efecte față de soți ca și mórtea, lăsând intactă căsătoria pentru trecut o desființază pentru restul vieței soților despărțiți, în diferența anulării căsătoriei care are efect retroactiv.

Soții divorțați, liberi de orî ce angagiamente, întocmai ca și înaintea căsătoriei lor, se pot recăsătorii; femeia însă trebuie să aibă în vedere prescripțiunile art. 210, adică să aștepte 10 luni, și apoi să se recăsătorească.

Prin art. 277 se interzice soților divorțați dreptul d'a se recăsătorii împreună. Nu înțelegem de ce interes a fost călăuzit legiuitorul când a prevădut această dispozițiune; să lăsăm la o parte că un soț care a căutat să scape de altul, gravitatea unor temeinice motive împingendu'l la acesta, o să caute continuu să evite o asemenea agravațiune, dar pentru nisce soți unde din cauza unor convenințe sociale eși ar fi presupus onórea lor vătămată și legiuitorul pe aceeași presumțiune ar fi dispus ruperea unei căsătorii în care sentimentul uniunii ar fi fost încă puternic; aminterea unor timpuri fericite cimentată în ei n'ar avea óra atâta putere în cât să nimicéscă, să invalideze existența unei asemenea convențiunii sociale? Credem că da, și aci emi voiú permite să spun, că legiuitorul e nedrept, înabușind nisce sentimente atât de vii cari consumă și materialmente și moralmente pe soții despărțiți, cari nu se mai pot recăsătorii împreună,—exemplele nu ne lipsesc în această privință ¹⁾).

¹⁾ Legea francesă din 1884.

§ II. Efectele divorțului pentru cauză determinată

a) *Efectele relative la persoana soților.* În privința bărbatului legea nu prevede de cât libertatea ce ăși recapătă prin despărțirea de soția sa putându-se recăsători imediat, pentru femei însă acest drept e amînat la termenul prevădut mai sus, — de 10 luni; — termen care se socotesc de la data pronunțării sentinței definitive, sub condițiune ca ea să fie înscrisă în registrul oficiului stărei civile.

Un alt efect, al divorțului pentru cauză determinată, este interdicerea dreptului soțului adulter d'ă se căsători cu complicele s'ău (art. 279). Se susține că această decisiune este de interes moral public, credem însă că ea conține într'însa și un interes material premeditat de profanator în cas de a se căsători cu o persoană a căruia pozițiune materială ar fi avantajoasă.

b) *Efecte relative la bunuri.* Soțul în contra căruia se pronunță divorțul pierde avantajile stipulate de cel-alt în favoarea sa, fie prin contractul de căsătorie, fie dupe săvârșirea căsătoriei. Partea în favorul căruia s'a pronunțat divorțul va conserva toate acele avantagii, chiar dacă ele se vor fi stipulat cu clausă espresă de reciprocitate, fără ca acea reciprocitate să mai p'otă avea loc (art. 280).

Tribunalul va putea însă ordona, când soții nu ăși au dat nici un avantajiu, sau când acele avantagii vor fi neindestulătoare, pentru a asigura subsistența soțului care a dobândit despărțenia, a ăi se da acestuia o pensiuine de întreținere din averea celui-alt soț, care nu va putea trece peste a treia parte din suma veniturilor, parte care se va putea revoca când nu va mai fi necesară (art. 281).

c) *Efectele relative la copii.* Legea încredințază copii soțului care a dobândit despărțenia, conside-

rându'l ca mai destoinic de o ast-fel de însărcinare, cel-alt făcându-se vinovat prin purtarea sa nedemnă care a dat loc divorțului, (art. 282 și 283). In cazul ănsö când judecătorul ar ordona crescerea copiilor de o terție persónă, acésta nu se póte bucura de nici unul din prerogativele ce le are tatăl saũ muma față de copii lor.

Écă cum se exprimă Inalta Curte de Casație față cu obligațiunea soților divorțați de a'și cresce copii¹⁾:

»Datoria soților de a alimenta și întreține pe copii fiind obligatore pentru părinți, fie-care dintr'înșii e ținut să plătescă datoria întrégă și unul din soți fiind nesolvabil, cel-alt e indatorat a o răspunde ca o datorie personală născută din faptul căsătoriei. Violéză, prin urmare art. 585 și 4266 din codul civil, (tribunalul²⁾ care apărá pe soție de la plata datoriei, chiar dacă ea e anterióră separațiunei de patrimoniu și soția nu se va fi obligat personală a plăti«.

In privința regulărei dreptului pecuniar și succesoral ale copiilor, ei conservă tóte avantațiile ce li se acordă de lege saũ ce li s'ar acorda prin convențiuni matrimoniale de către părinții lor; aceste drepturi rămân stabilite in favórea copiilor fără a se face deosebire dacă căsătoria părinților lor subsistă saũ s'a desfăcut prin divorț (art. 284).

§III. Efectele divorțului prin consimțimântul mutual

Ne fiind nici o dispozițiune espresă in codul nostru, asupra efectelor juridice ale divorțului prin consimțimânt mutual, relativ la interesele pecuni-

¹⁾ Hot. No. 248 din 1890, secția I.

²⁾ In text este »curtea«.

are ale soților, ele se regulează, — dupe prevederile art. 258, — prin îndeplinirea formalităților prescise de el, printr'o convențiune, mai înainte ca soții să facă cererea lor de despărțenie. Asupra acestei convențiuni, dupe ce se va examina de judecătorul ce ăi se presintă, și în urma contestațiunilor ce s'ar ivi, tribunalul va hotări saū prin aplicarea regulelor generale în materie de interpretatiune, saū dupe principiul stabilit la efectele relative la divorț pentru causă determinată.

Soții regulează, prin acea convențiune, tot ce se rapórtă la exercițiul puterei părintesci, la soție, la educațiunea copiilor, la usufructul legal; usufruct care rămâne în vigóre și dupe pronunțarea divorțului. Acéstă convențiune ănsó trebuie supusă și examinărei judecătorului, care observă mai cu sémă regularea pozițiunei materiale a copiilor. (Art. 259, 161.)

În privința copiilor, legea le atribue jumătate din averea fie căruia din soți, sub rezervă ănsó ca dacă vor fi minori, fie-care din soți să conserve pênă la majoritatea copiilor usufructul jumătăței saū a părței din acéstă jumătate cuvenită (art. 285).

Legea acordă aceste folosințe copiilor fără a se preocupa de copii ce ar fi mai avênd unul saū ambii soți dintr'o căsătorie anterioră, saū ce pot avea dintr'una posterioră, și acéstă o face mai mult în vederea de a împedica pe cât se póte de posibil divorțurile.

În privința succesiunei tatălui saū mamei lor, ăi vin de drept fără a fi obligați să raporteze la masa succesorală acea jumătate.

Iată cum se pronunță în privința acestei jumătăți, față cu dreptul terțiilor persóne, Inalta Curte de Casațiune pentru bunurile a căror devoluțiune se fac în puterea legii ¹⁾.

¹⁾ Hot. No. 30 din 1890 secția 1.

Formalitatea transcripțiunii nu se cere de cât pentru înstrăinările ce se fac prin convențiuni, când însă devoluțiunea bunurilor se produce în puterea legii, nu este nevoie de nici o transcripțiune, ast-fel dreptul copiilor asupra unei jumătăți din averea părinților divorțați prin consimțiment mutual, este opozabilă celor de al treilea, fără să fie nevoie de veri-o transcripțiune-.

CAP. VII

Despre nulitățile divorțului

Nulitatea divorțului se declară în următoarele cazuri :

a) Când transcrierea în registrul oficiului stărei civile a hotărârii admitătoare de divorț, s'a efectuat peste termenul prescriș de lege ;

b) Când această transcripțiune nu s'a făcut în virtutea unei hotărâri care să admită divorțul ;

c) Când hotărârea de admisiune a divorțului n'a rămas definitivă în momentul înscrierii sale, și era încă susceptibilă de a fi atacată pe o cale óre-care ;

d) Când nu s'a îndeplinit voința legiuitorului de a se prezenta ambii soți în persoană înaintea oficiului stărei civile, în cas de divorț prin consimțiment mutual, pentru a cere înscrierea hotărârii.

Ori-cine e interesat în cauză, póte intenta acțiunea în nulitatea a unei ast-fel de hotărâri și chiar ministerul public este în drept a cere anularea ei.

O hotărâre, care admisesse divorțul, paralisată, căsătoria desființată reappare ca și cum n'ar fi încetat nici un moment d'a exista, efectele divorțului încetază de a mai avea vigóre, însă drepturile terțiilor persoane dobândite cu bună credință, în virtutea acestor efecte nu pot fi întru nimic prejudiciate.

POZIȚIUNI

DREPTUL ROMÂN

- 1) Liberta se p $\acute{o}$ te divorța de patronu- $\acute{i}$ devenit soț.
  - 2) Obligațiunile *stricti juris in faciendo*, sunt indivisibile.
  - 3) Remiterea *libellus repudi*, cerut de legea Julia, nu era o condițiune indispensabilă divorțului.
-

DREPTUL CIVIL ROMÂN

- 1) Intrerupțiunea prescripțiunei, prin chemarea în judecată a debitorului principal, are efect și asupra cauțiunei, ȃns $\acute{o}$ nu p $\acute{o}$ te schimba natura obligațiunei acestuia ;
  - 2) Donațiunea deghisată sub forma unui contract cu titlu oneros este valabilă ;
  - 3) Minorul, emancipat s $\acute{a}$ u nu, are acțiune în anularea vȃndărei bunurilor sale imobiliare pentru cari nu s'ar observa formele speciale cerute de lege, chiar dac $\acute{a}$ dinsul nu va fi suferit nici o lesiune.
-

PROCEDURA DREPTULUI CIVIL

1) Comunicarea copiei dupe hotărîrea dată în proces cu cele de moşneni se face, în mod colectiv, în tocmăi ca şi citaţiunea.

2) Când judecătorul apelului găseşte că prima instanţă rău eşi-a declinat competenţa, este dator să evöce fondul procesului, éró nu să retrămită afacerea ;

3) Simplă cerere de redeschidere a dosarului, neînsoţită de scötorea citaţiunilor, nu întrerupe perempţiunea.

DREPTUL PENAL

1) Unul din elementele constitutive ale crimei este prejudiciul, fie moral, fie material.

2) Număi vagabonđii născuţi în ţeră pot obţine liberarea pe garanţie.

3) Detenţiunea este o pedépsă politică.

PROCEDURA DREPTULUI PENAL

1) Decisiunile date în lipsa reclamantului de Curtea de Casaţie, în materie penală, nu sunt susceptibile de opoziţie.

2) Dispoziţiunile art. 318, 319, 320 şi 321 din procedura codului penal, nu sunt aplicabile în materie de delict de presă judecate de curtea cu juraţi.

3) Preşedintele curţei cu juraţi nu póte intra în camera de deliberare a juraţilor.

DREPTUL COMERCIAL

- 1) Creditorul unui faliment poate cere resilierea concordatului dovedind calitatea sa de creditor, în lipsa titlului, prin procesul-verbal de verificare a creanțelor.
- 2) Articolul 3 din codul comercial nu este limitativ.
- 3) Faptul că un creditor a scris concordatul ca garant, implică ideea că dînsul a scris și ca creditor.

DREPTUL CONSTITUȚIONAL

1) Recunoșcerea calității de român a unui român din naștere din orî-ce Stat străin, are de efect, cu osebire de naturalizare, de a fi întinsă și asupra fiului născut deja în momentul obținerii ei de către părinte.

2) Escluderea femeii, de la exercițiul drepturilor publice, este justă.

3) Libertatea presei trebuie admisă, numai în principiu, în mod absolut.

DREPTUL ADMINISTRATIV

1) În ce privește administrația este de preferit descentralizarea.

2) Curtea de compturi are două feluri de atribuțiuni : atribuțiuni contencioase și administrative.

3) Pensiunile sunt juste.

ECONOMIA POLITICĂ

- 1) Divisiunea travaliului oferă și multe desavantagii.
- 2) Dobânda, limitată prin lege, e contrară principiilor economice.
- 3) Teoria lui Malthus este întemeiată.

DREPTUL INTERNAȚIONAL

- 1) Estradițiunea criminalilor politici nu trebuie admisă.
- 2) Permișiunea unui Stat neutru, de a lăsa să treacă pe teritoriul său trupele unui Stat beligerant, constituie o violațiune a neutralității.
- 3) Agenții diplomatici pot fi citați ca martori.

Președintele tesei

C. G. Dissescu.

Decanul facultăței

Aristide Pascal.

